

CID

TRAGÉDIA ÖT FELVONÁSBAN

**IRTA
CORNEILLE**

**A BUDAPESTI NEMZETI SZINHÁZ MEGBIZÁSÁBÓL
FRANCZIÁBÓL FORDITOTTA
RADÓ ANTAL**

**BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
1889.**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-065-5 (online)
MEK-14353

SZEMÉLYEK.

Donn Fernando, Castilia első királya.
Donna Urraca, Castilia infansnője.
Don Diego, don Rodrigo atyja.
Don Gomez, gormazi gróf, Ximena atyja.
Don Rodrigo, Ximena kedvese.
Don Sancho,¹ szerelmes Ximenába.
Don Arias, |
Don Alonso, | castiliai nemesek.
Ximena,² don Gomez leánya.
Leonór, az infansnő nevelőnője.
Elvira, Ximena nevelőnője.
A hercegnő egy apródja.

A történet helye Sevilla.

¹ Ejtsd Szancso.

² Ejtsd Kiména.

ELSŐ FELVONÁS.

Ximena szobája.

ELSŐ JELENET.

Ximena. Elvira.

XIMENA.

Elvira! hát való mindaz mit elbeszéltél?
Apám szavaitól egy hanggal el nem tértél?

ELVIRA.

Még most is kötve tart, úrnóm, a bűvölet!
Becsüli Rodrigót, miként te szereted.
S ha nem csalatkozom és jól lelkébe látok,
Maga kívánja majd viszonyszerelmi lángod'.

XIMENA.

Oh tedd meg kedvemért, mondd újra el nekem,
Miért hiszed, hogy ő helyesli érzetem?
Oh monddjad újra el, ismételd, mit reméljek?
Bárhányszor hallom is, nem tarthatom elégnek,
Igérd bár százszor is, hogy édes-szabadon
Szerelmem nemsoká' majd kimutathatom.
Mit mondott affelől, hogy pártfogásod végett
Sancho meg Rodrigo mint ostromolnak téged?
És kettejük közül nem sejtethetted-é,
Hogy szívem mint hajol az egyik rész felé?

ELVIRA.

Úgy festém szívedet, hogy közönyös egészen:
«Nem buzdít, nem riaszt sem e, sem ama részen.
Nem néz se zordonan s nem túlon túl kegyes:
Apjától várja csak, hogy hitvese ki lesz.»
E hódolásod őt egészen elragadta;
Mutatta mosolya, örvendő arczatja.
Ismétlem újra is, mivelhogy óhajod,
Hogy akkor sebtiben mit monda rólatok:
«Igy kellett szólnia! Rá méltók mindaketten;
Mindkettő hű, nemes, csatában rendületlen;
Ifjú ez is, az is, de már szemökben ég
A nagy elődjeik mutatta hősiség.
Kivált nézd Rodrigót; nincs arczán egy vonása,
A mely ne vón' erő és büszkeségnek mása!
Házában harczosok oly bőven termenek,
Hogy ott babér között szülik a gyermeket!
Apjának erejét, a maga idejében,
Míg nem rontá a kor, bámulták csodaképen!
Győzelme annyi van, mint arczain redő:

Ezek beszélnek el, mi volt régen ő.
Várom fiától is, mit láttam az apától -
Egy szóval, szeretem, ha lányom hozzá pártol.»

S ezzel tanácsba ment. Az óra nőgátá
S így e beszélgetés nem tarthatott soká.
De pár szavából is jól kiviláglott már az,
Hogy kérőid között könnyű neki a válasz.
Ma tűz ki nevelőt fiának a király
S e diszes rang, tudom, bizonyonnan neki jár.
Ez kétes nem lehet; oly ritkák hős erényi,
Hogy versenytárs felől nem is lehet beszélni.
Miként páratlanok magasztos tettei,
Ugy ezt a rangot is más nem remélheti.
S mivelhogy Rodrigo már apját rá is vette,
Hogy a tanács után ma szóljon ügyetekbe':
Beláthat'd, jobb időt hogy nem választhatott
S hogy gyorsan célhoz ér mindegyik óhajod.

XIMENA.

És mégis úgy vagyok háborgó kebelemmel,
Hogy ez a nagy öröm lenyomja - szinte nem kell!
Egy röpké pillanat s a végzet arcza más -
Nagy üdvöt, reszketek, követ majd nagy csapás!

ELVIRA.

Meglásd, csatkozol e hű remegésben!

XIMENA.

Jerünk hát, édesem; várjuk be, bármi léssen.

MÁSODIK JELENET.

Az infansnő. Leonór. Egy apród.

AZ INFANSNŐ.

Keresd föl íziben Ximénát; mondd hogy én
Már várom őt nagyon; miért nem jő felém?
Baráti szívemet busítja késedelme. *(Apród el.)*

LEONÓR.

Urnőm! nap nem mulik, hogy ily vágyad ne kelne
S bármely nap szólsz vele, mindennap kérdezed,
Szerelmi viszonya mely ponthoz érkezett?

AZ INFANSNŐ.

Nem ok nekül. Hiszen majd' kényszerítnem kelle,
A sebző nyilakat hogy befogadja keble.
Szereti Rodrigót s tőlem nyeré csupán,
S Rodrigo közönyét csak én, én oszlatám!
Én verem lánczait e szerető sziveknek,
Hát érdekelhet is, hogy mily soká epednek.

LEONÓR.

És mégis, asszonyom, te a jobb híreken
Oly bánatot mutatsz, mely túlságig megyen.
E szerelem, a mely vígságot áraszt rájok,
Szivedbe' nem okoz csak mély szomorúságot?
Ha sorsuk érdekel s így pártjokat fogod,
Boldogtalan lehetsz, midőn ők boldogok?
Szavam tolakodó... bocsásd e merészséget...

AZ INFANSNŐ.

A titkolt szenvedés kétszerte jobban éget.
Oh halljad végre meg, miként harczoltam én,
S itt bent hogy' küzd ma is az ostromolt erény.
Kényúr a szerelem s nem gondol semmi gáttal;
Ez ifju lovagot, kit másnak adtam által,
Szeretem.

LEONÓR.

Szereted?

AZ INFANSNŐ.

Oh nyulj szivem fölé!
Urát hogy említők: mint reszket, érzed-é?
Hogy ráösmert legott!

LEONÓR.

Herczegnőm, megbocsássad,
Ha vakmerő szavam ily érzetet hibáztat.
Így elfelejtheted királyi véredet,
Hogy ő, ki csak lovag, szivedhez férhetett?
S mit szólana urunk? mit szólana a nemzet?
Eszedbe sem jut-é, oh szólj, ki az ki nemzett?

AZ INFANSNŐ.

Oly jól eszembe jut, hogy inkább veszszek el,
Mintsem felejténém, mit rangom követel.
Elmondhatnám ugyan, hogy a nemes kedélyben
Más nem gyujt lángokat, csak egyedül az érdem;
És szenvedélyemet ha védelmezni kén',
Ezer nagy példa van, mikkel kimenteném:
De hírem vészbe' forg s én nem utánzom őket -
Szerelmem bármi nagy, erőmon mégse' győzhet.
Királylány vagyok én, ezt hajtom szüntelen,
És hozzám nem való, a ki nem fejdelem!
És látva, szívemet hogy meg nem védi semmi,
Odadtam másnak azt, mit el nem mertem venni.
Most már Ximena van helyettem lánczain -
Én szítám fel tüzök', eloltni *lángjaim*.
Ezért hát ne csodáld, ha szívem kínos láza
Nem győzi lesni már, mikor mehetnek nászra.
Nyugalmam ezen áll; hiszen a szerelem,
Ha csak reményből él, meghal reménytelen'!
Kialszik ez a tűz, ha tápláléka nincsen,

És végzetem ma rám bármily vadúl tekintsen:
De kettejük között ha létrejö a nász:
Reményemnek halál, szívemnek gyógyulás!

Ám addig bánatom hajh! kínos elviselnem:
Mert esküvőjükig Rodrigón csüng a lelkem.
Munkálok, veszek el, és fáj elvesztenem, -
E titkos bú ezért rágódik testemen!
Mardossa lelkemet, hogy kényszerít a végzet,
Sohajtnom olyanért, mit kéne hogy lenézzek.
Két más-más részre vált vívódó szellemem:
Itt bátorság lakik, amott meg szerelem.

Rám végzetes e nász; szívem kívánja s féli -
Hogy teljes üdvöt ad, ah! nem merem remélni.
Szerelmem és hirem oly drága két dolog,
Hogy megleszen e frigy, vagy sem: belé halok!

LEONÓR.

Ha úgy van, asszonyom, már többet nem beszélek,
Csak szenvedésiden együtt kesergek véled.
Imént megfeddtelek, most szánlak. De ne bánd!
Mert bárminő bajod, mely jó s vad egyaránt:
Erényed harczba ront csábjával s erejével,
Hiába támadás, és hasztalan csalétel -
Majd győzesz, szellemed többé nem háborog,
Erényed s az idő - reméld - segíteni fog.
S bizzál Istenben is; jósága s bölcsesége
Nem hagyhat ily erényt ily hosszú kínban égve!

AZ INFANSNŐ.

Leghőbb reményem az: remény nekül legyek!

AZ APRÓD.

Miként parancsolád, Ximena közeleg.

AZ INFANSNŐ (*Leonórhoz*).

Tartsd kissé szóval őt emitt a nagy terembe'.

LEONÓR.

S te újra itt maradsz, évődve és merengve?

AZ INFANSNŐ.

Ah nem! De azalatt, sebem bármint is ég,
Kissé közömbösebb, víg arcot öltenék,
Aztán megyek.

(*Leonór s apród el.*)

Nagy ég! Mely enyhét tőled várja:
A kinnak, mely gyötör, mikor leszen határa?
Oh végre biztosítsd nyugtom' s becsületem',
Hogy leljem üdvömet a mások üdviben.
Három szív egyaránt csüng egy szent köteléken:
Vagy gyorsítsd hát emezt, vagy több erőt adj nékem!
Ha megkötöd frigyök s egymásé lesz e pár,
Szétzúzvák lánczaim, kínom végére jár.

De künn Ximena vár, nem illik többet késnem,
Talán szavaitól majd enyhül szenvedésem.

VÁLTOZÁS.

A királyi palota előtt.

HARMADIK JELENET.

A gróf. Diego.

A GRÓF.

Tiéd a győzelem; királyunk tégedet
Oly ranghoz juttat ím, mely engem illetett.
Eként hát te fogod nevelni herczegünket!

DIEGO.

És hogy családomat és engem így kitüntet,
Mutatja fényesen igazság-érzetét,
S hogy nem felejt el, a multban mit tevék.

A GRÓF.

Csak ember a király, bármily magasan áll is
S ép úgy mint bárki más, tévedhet a király is.
E választás megint csak azt tüntette ki,
Az új szolgálatot mi rosszul fizeti.

DIEGO.

Ne szóljunk róla már. Mely lelked háborítja,
A választás, lehet, csak kegy s nem érdem díja.
De azzal tartozunk a hatalom iránt,
Hogy ne bolygassuk azt, mit egy király kívánt.
S ha ő megtisztelte, te is tegyed meg, kérlek,
S csatolja égi frigy az én véremhez véred.
A menny neked leányt, nekem fiút adott,
S több, mint két jó barát, lehetnénk általok.
Uram, esedezem: fogadd Rodrigót vődül!

A GRÓF.

Ő már most álmodik sokkal szebb esküvőrül!
Hisz látva azt a fényt, melyet új rangod ad,
Bizonytal szívem is hiúbb vágytól dagad.
Tisztelbe' járj csak el; csak fáradj herczegünkkel,
Mutassad néki meg, hogy kormányozni mint kell,
Hogy félje népe őt s törvényi szigorát,
Szeresse a ki jó s gyűlölje a galád.
De ez még nem elég; neveld fel hadvezérnek,
Példát mutassa meg: oda se a veszélynek!
Magát Mars mezején elsőnek küzdje fel,
Napot meg északát lóháton töltsön el,
Vívjon ki falakat, tudjon fegyverbe' hálni,
S oka csak ő legyen, ha nyertesek csatái.

Példával hass reá: ott nem lehet tökély,
Hol hallják csak a tant s nem látják, mennyit ér.

DIEGO.

Ha példa kell neki, irigység bosszujára
Ott lesz előtte majd éltem históriája;
Pedig szép tetteket ott láthat eleget:
Jól féken tartani egy népet mint lehet,
Hogy kell vezényleni, elbánni büszke várral,
Hogy' nő a hír, a név nagy győzedelmek által!

A GRÓF.

A példa hathatós, a mikor eleven.
Könyvből tanulja meg tisztét a fejdelem?
S elvégre, e sok év olyast cselekedett-e,
A mivel föl nem ér csak egy napomnak tette?
Ha te vitéz valál, én az vagyok ma is
S honunkra nézve ma az én karom paizs.
Granáda s Arragon remeg, csak vértem lássa,
Castiliában is nevem a védő bástya;
Más úr parancsol itt, ha én itt nem vagyok,
És ellenségetek lesz a királyotok!
Nem tűn se nap, se percz, hogy hírem ne növeszsze,
Babérta új babért, új győzelmet szerezve.
A herczeg oldalán ha nem te állsz, de én:
Első küzdelmit is magam vezérleném.
Csak rám tekintene s tőlem tanulna győzni,
S hogy ifju jellemét, mely már magába' hősi,
Tüzeljem...

DIEGO.

Ösmerem jó szolgálatodat.

Vívtál, vezérkedél parancsaim alatt,
S mióta aggkorom így megfagyaltta vérem,
Jól pótol hős karod, készséggel beösmérem.
De végre is - a szót mért szaporítanám? -
Te ma vagy az, a mi én voltam hajdanán!
Ámbár e verseny is meggyőzhet róla téged,
Hogy köztünk a király tesz egy kis különbséget!

A GRÓF.

Nyertél, de olyat ám, a mit más érdemelt!

DIEGO.

Az érdemelte meg, s nem más, mint a ki nyert.

A GRÓF.

Méltóbb a tisztre az, ki annak megfelelhet!

DIEGO.

S nem jó jel ép azért, hogy én és nem te nyerted!

A GRÓF.

Segít, vén udvaronc, a sok pajtáskodás!

DIEGO.

Nagy multamon kívül pártom nem fogta más!

A GRÓF.

Azaz hogy a király csupán korodra nézett.

DIEGO.

Ha ily tisztséget ad, azt kérdi, kik vitézek!

A GRÓF.

És ép ezért e rang nem engem illet-é?

DIEGO.

Nem érdemelte meg, ki el nem nyerheté!

A GRÓF.

Nem érdemeltem? Én?

DIEGO.

Te!

A GRÓF.

Hah! orczátlan aggja!

Im itt a válaszom e vakmerő szavadra.

(Arczúl üti.)

DIEGO *(kardot rántva.)*

Végezd be - szúrj le hát ily sérelem után,
Mely pirt nem gyujta még fajomnak homlokán.

A GRÓF.

Gyámoltalan öreg! Mit forgat még eszében!

(Leüti kardját.)

DIEGO.

Jaj! elfogyott erőm szégyenbe hágy egészen!

A GRÓF.

Enyém a fegyvered; de elbiznád magad,
Ha győzelemjelül elvinném kardodat!
Isten veled. Legyen - irigység bosszujára -
A herczeg keze közt élted históriája.
Okúl belőle majd; hah! czifra ám e rész:
Orczátlan szavadért e méltó büntetés. *(El.)*

NEGYEDIK JELENET.

DON DIEGO *(egyedül.)*

Oh düh! kétségbesés! Korom, te ellenségem!
Mért éltem oly sokat? Hogy sujtson ily nagy szégyen?
Hajam a harcmezőn ezért lett hát fehér,
Hogy főmrül egy napon hervadjon száz babér?
Karom, melyet a nép nem csak becsül, de bámul,
Karom, mely annyi vést elhárított hazámrul.
Mely megszilárdítá trónján királyomat:

Ilyenkor cserbe' hágy és tétlenül marad!
Multamnak hírneve! emléked most hogy éget,
Oly sok nap műve vagy és egy nap semmivé tett!
Te új rang, mért levél boldogságomra gyász?
Szédítő sziklafok! fáj rólad a bukás!
S most ragyogástokon ő üljön diadalmat,
S én éljek becstelen, avagy boszútlan haljak?
Ah gróf, most már mehatsz, most már tiéd helyem -
Ily tisztre nem való, ki már nem szennytelen.
Féltékeny gögös úr! e sérelemnek hála
Méltatlanná tevél urunk határozatára.
S te is, mely segítél kivívnom száz tusát
S jéggé vált testemen lől hitvány czifraság,
Te hajdan szörnyü vas, a mely e sérelemben
Parádés tárgy valál s nem védhetél meg engem:
El tőlem, a ki most vég nélkül nyomorúlt:
Jobb kézbe teszlek át, urad' hogy megboszúld.

ÖTÖDIK JELENET.

Diego. Rodrigo.

DIEGO.

Bátor vagy-é, fiam?

RODRIGO.

Akárkinek, kivüled,

Tett válaszolna csak.

DIEGO.

Hogy lelked így hevülhet!

Ez a föllobbanás enyhíti bánatom -

Véremre ösmerek nemes haragodon!

Tüzedben újra él gyors tettü ifjuságom;

Vérem, fiam! segíts megszégyenült apádon:

Állj bosszut!

RODRIGO.

És miért?

DIEGO.

Oh iszonyu e tett!

Kettőnk becsületén ejt gyilkoló sebet!

Arczúlcsapás! A gazt megöltem vón' mintha

De harczi hevemet aggságom cserbe' hagyta.

S vasam', melyet karom bénultan ejte le,

Im átadom neked, boszúlj, büntess vele!

Menj és egy henczegőn mutasd vitézi voltod:

Csak vér moshatja le az ilyen szégyenfoltot.

Halj meg vagy ölj! S mi több, hogy egykönnyen ne győzz:

Ki ellen küldelek, félelmes hírü hős.

Én láttam vérzeni csaták heves tüzében,
Körötte száz halott dicső védbástyaképen...

RODRIGO.

Mért vesztegetni szót? Hamar, nevét nekem!

DIEGO.

Még van mit mondanom. El nem felejthetem,
Hogy nem csak nagy vezér, rettenthetetlen hadba',
De...

RODRIGO.

Mondd ki végre már!

DIEGO.

Ximena édes atyja!

RODRIGO.

Az - -

DIEGO.

Árva szót se szólj. Szerelmed' ösmerem,
De élő ember-é, ki élhet becstelen?
S ha az sért, kit szeretsz, még inkább fájhat tette.
Elvégre, most tudod. (*A kardra mutat.*) Itt a bosszú kezédbe'
Már nincs mit mondanom. Bosszút neked s nekem:
Mutasd ki, hogy reám méltó lett gyermekem!
A földre nyom a sors, és kerget szívem búja
Kesergni átkomon... Menj, fuss, repülj - bosszúra!

HATODIK JELENET.

RODRIGO.

Mely béhat szívem mélyeig,
Oh jaj, ez a döfés váratlan és halálos!
Imé vad végzetem igaztalan föláldoz,
Mert igaz panaszért bosszúra kényszerít.
Meredten állok itt és lelkem kábul, szédül
A gyilkoló döféstül.

Már már azt hittem, hogy enyém a lány -

Oh kínok áradatja!

A sértett fél e bajban enn-apám,
A sértő fél meg Ximenának atyja!

Oh milyen benső harcz emészt!

Ennenbecsületem enszerelmemre lázad.

Arámat veszttem el - s ez súgja, ne csatázzak;

Megbosszulom apám' - s ez eszme tenni kész.

Választani kell tehát: feladni hő szerelmem

Vagy becstelennek lennem!

Ez is, az is egyformán iszonyú!

Oh kínok áradatja!

Hát elmaradhat ily igaz boszú?
Hát sujtsam azt, ki Ximenának atyja?

Apám, arám! Becsület, szerelem!
Nemes, bús kényszer itt - imádott zsarnok ottan!
Hírem vagy örömmim hevernek letaroltan,
Boldogtalan leszek, vagy lészek becstelen!
Reményt meg rettegést te oltsz nemes kebelbe,
Mely szerelemmel telve:
Én édes kardom, üdvöm ellene!
Azért vagy nékem adva,
Hogy éled ezt a szennyet törölje le,
S pengéd Ximénám' tőlem elragadja?

Jobb vón' nekem a temető:
Kell néznem agg apám -, s a választottam hölgyre;
Ha bosszút állanék, Ximena meggyülölne,
És ha nem állanék, megvetne mind, s meg ő!
Amúgy elveszteném, a mit remélek oly rég,
Igy rá méltó se' volnék.
Bajom az írtól még rosszabbra vál',
Nő kínom áradatja...
Ha másként nem lehet: jövel, halál,
Ximenát kardom bánatban ne hagyja!

S boszút sem állva veszsze-é?
A sírba döntsem-e magam' meg dicsőségem?
Hogy majd emlékemen száradjon az a szégyen:
Házának hírnevét meg nem védelmezé!
Én kába! oly sokat áldoznék szerelmemnek,
Ha úgyse' menthetem meg?
Ily dőre gondolat mit is kisért,
Mely lelkemet csak búba' hagyja?
Hadd vívjon kardom becsületemért,
Ha hölgyem' vissza úgyse' hódíthatja!

Csalatkozám; igen, igen,
Apám előbbvaló, előbbvaló mint hölgyem.
Emészszen el a bú vagy veszsze el megölten:
Mely rám szüzen maradt, nevem' nem éri szenny!
Vétkeztem azzal is, hogy ily sokáig késtem;
Megyek, boszúra készen!
Gyalázat az, hogy már meg nem tevém!
Habozni bűn ily pillanatba',
Hol az, kit megsértettek, enszülém,
Habár a sértő Ximenának atyja!

MÁSODIK FÖLVONÁS.

ELSŐ JELENET.

Arias. A gróf.

A GRÓF.

Neked bevallhatom: midőn megtámadám,
Vérem kicsit heves, karom gyors volt talán,
De a mi téve van, már meg nem másíthatják.

ARIAS.

Tisztelje nagy szived királyunk akaratját!
Érdekli őt ez ügy. Ingerli szerfelett,
S majd teljes erejét érezteti veled.
Nincs semmi, a mivel a tettet igazoljad;
A sértett rangja is, a sérelem is oly nagy,
Hogy oly alázkodást ró rád a kötelem,
Mely túlmege a szokott, kis elégtételen.

A GRÓF.

Királyom szabadon parancsol életemmel!

ARIAS.

Hibádon, elhigyed, föllázadt minden ember.
Még a király szeret; menj békítsd meg legott;
Azt mondta: «akarom», s szavát nem fogadod?

A GRÓF.

A szót nem fogadás sem olyan szörnyü vétek,
Midőn becsületed, hírem, mit azzal védek.
S ha bűn is, s bármi nagy: én oly sokat tevék,
Hogy azt letörteni több is lesz mint elég.

ARIAS.

Nagy harczi tetteid bármilyen ragyogóak:
Nem tartozik soh' sem király alattvalónak.
Te elbizod magad; pedig tudod talán:
Ki hűn szolgál királyt, kötelmet tesz csupán.
Gróf úr! majd rajta veszt túlságos önbizalmán!

A GRÓF.

Elhinném, mit beszélsz, de csak ha tapasztalnám.

ARIAS.

Pedig félelmetes az a királyi jog!

A GRÓF.

Egy nap nem pusztit el olyat, mint én vagyok!
Jöhet hatalma mind, hogy tettem meglakoljon:
Ha kell, hogy veszszek én, utánam vész Spanyolhon!

ARIAS.

Hát téged nem ijeszt királyi hatalom?

A GRÓF.

Jogara földre hull, ha nincs az én karom!
Személyem, életem fontos dolog reája:
S ha leesik fejem, leesnék koronája.

ARIAS.

Oh engedd, hogy az ész győzzön szived hevén;
Határozz okosan!

A GRÓF.

Már úgyis megtevém.

ARIAS.

Mit mondjak végre is? Választ kell néki vinnem!

A GRÓF.

Megszégyenítettést nem tűrok - ennyi minden.

ARIAS.

Király se tűri ám, hogy véle szembe szállj!

A GRÓF.

A koczka vetve van. Több szót, uram, ne várj.

ARIAS.

Isten veled, ha már nincs foganatja szómnak.
Hidd el, babéraid villámtól meg nem óvnak!

A GRÓF.

Én várom félsz nekül.

ARIAS.

Csak várd is, mert lecsap.

A GRÓF.

S elégtételt ekép Diego tőle kap! (*Arias el.*)

A GRÓF.

Ki nem retteg halált, fenyegetést se retteg;
Szivem fölötte áll bármily vad gyászesetnek.
Rá kényszerülhetek, éljek boldogtalan',
De nem, hogy éljek úgy, ha hírem porba' van!

MÁSODIK JELENET.

A gróf. Rodrigo.

RODRIGO.

Egy szóra, gróf.

A GRÓF.

Beszélj.

RODRIGO.

Világosíts fel engem:

Diegót ösmered?

A GRÓF.

Igen.

RODRIGO.

Ne olyan fennen.

S tudod-e, hogy ez agg a maga idején
Korának díszé volt, maga a hőserény?

A GRÓF.

Talán.

RODRIGO.

S ha rád lövell szememnek büszke lángja,
Tudod, hogy vére ez? Tudod-e mondd?

A GRÓF.

Ki bánja?!

RODRIGO.

Pár lépést jöjj velem, majd aztán megtudod.

A GRÓF.

Ej, önhitt ifju te...

RODRIGO.

Kérlek, maradj nyugodt.

Ifjú vagyok, de ki nemes szívet örökle,
Annál a hősiség évszámhoz nincsen kötve.

A GRÓF.

Mérgőzni énvelem? Ki tett ily hiuvá?
A fegyvert még karod sohase' forgatá!

RODRIGO.

A bemutatkozás egyszerre megvan nálunk,
És mester kell elénk, ha próbaharczra szállunk.

A GRÓF.

S tudod, ki vagyok én? Szólj!

RODRIGO.

Kívülem talán

Reszketne bárki is nevednek hallatán.
A győzedelmi lomb, a mely fejed takarja,
Mint hogyha jóslaná: elveszt ma gazdánk kardja!
Te mindig győztes úr! rád rontok vakmerőn,
De bátor a szívem s majd ettül nő erőm.
A ki apát boszúl, nincs annak lehetetlen;
Karod nincs győzve bár, de nem legyőzhetetlen.

A GRÓF.

Nagy szíved, mely ime szavadból kitünik,
Szemedből rég sugárz az én szemeimig.
Rég láttam benned én dicsfényt a jövőnek
S gyönyörrel tervelém, hogy én fogadlak vőnek.
Érzelmid ösmerem s örvendő látom azt,
Hogy szíved bárhogy ég, kötelmet nem mulaszt,

Hogy e nemes tüzet gyöngébbé mise' tette,
Hogy nagy erényeid méltók a becsületre,
S valódi lovagot keresve vő gyanánt,
Meg nem csalatkozék, ki tégedet kívánt!
S ládd, most a szájalom fölszólal védni téged:
Sajnálak korodért, csodálom hősiséged;
E próbaharcz talán éltedbe is kerül -
Ne késztesz küzdenem ily egyenetlenül!
Hiszen e diadal rám nem lehet dicsőség;
Győzelmem dicstelen, veszély nekül ha győzék!
Majd azt hiszik, e harcз gyermekség volt nekem,
S mi várna rám egyéb, mint bánat veszteden?

RODRIGO.

Hogy' fér meg szájalom, hol oly nagy a merészség?
Ki elvevé hirem, elvenni éltem késnék?

A GRÓF.

Menj innen!

RODRIGO.

S te velem. Szót vesztegetni kár!

A GRÓF.

Te únod életed?

RODRIGO.

Félsz halni, úgy-e bár?

A GRÓF.

Jerünk, s tedd tisztedet. Azt hinném, korcs a véred,
Apádnak szégyenét egy perczczel túl ha éled.
(*Mindketten el.*)

HARMADIK JELENET.

Az infansnő. Ximena. Leonór.

AZ INFANSNŐ.

Ximenám, csillapulj; csitítsd le bánatod;
Szilárdul túrd a bajt, a mely reád csapott!
Szélsőnd következik e gyenge, kis viharra;
Csak apró felleg az, mely üdvöd eltakarja.
Halasztva bár ügyed, de mitse' veszítél.

XIMENA.

Remélni sem merek - olyan sok bánat ér!
Ha csöndes tengeren ily gyorsan ily nagy vész kél,
Biztos hajótörést jelent a tengerésznél.
Nincs kétség benn'; hajóm a révben elmerül!
Imádom, ő szeret, a két apa örül -
És ép midőn neked e hírt' hozom: a közbe'
- Oh ádáz pillanat! - czivódnak épen össze!
S alighogy általad megtudtam e vizzályt,

Érzem, hogy veszve van, mit szívem várva várt.
Ah undok mánia! Te nagyravágyás átka,
Mely ily nagy szíveket hajthatsz csufos igádba!
Oh vágyaim iránt kegyetlen Becsület
Te kelted óhajom, fakasztod könnyümet!

AZ INFANSNŐ.

Ok nélkül bántanak az ő vitatkozásik!
Egy percz szülé a pört, eloltja majd a másik!
Mi oly nagy zajt csapott, nem hagyják ennyiben,
S hallom, hogy közbelép maga a fejdelem.
Hogy búd fáj nékem is, már azt, Ximena, láttad:
S ha megapaszthatom, nem nézek semmi gátat!

XIMENA.

Békéltetés felül itt szó már nem lehet,
Nem orvosolhat az sértett becsületet!
Tehetnek bármit is, erővel avagy észszel:
Ha gyógyul is a baj, gyökere ottan fészkel.
A gyűlölet tüze ott ég, a hol előbb
És mennél titkosabb, csak annál perzselőbb!

AZ INFANSNŐ.

Ha meglesz majd a frigy Rodrigo és közötted,
Többé apáitok, tudom, nem gyűlölködnek,
Győz majd szerelmetek, s csak érje el a nászt,
Hamar magába fojt minden viszálykodást.

XIMENA.

Ohajtom, légyen úgy - s hogy úgy lesz, nem remélem:
Diego büszke úr s apámat jól ösmérem!
Elnyomnám könnyemet, s mégis szemembe jó,
Egyként gyötör a mult és rémit a jövő!

AZ INFANSNŐ.

Félsz tán egy gyöngye agg-, egy tehetetlen bábtól?

XIMENA.

De Rodrigo vitéz!

AZ INFANSNŐ.

Ifjú! Mit ér, ha bátor?

XIMENA.

Első csapásra hős, ki annak született!

AZ INFANSNŐ.

Őtöle sorsodat tán csak nem féltheted?
Ha oly nagyon szeret, megbántni hogy' akarhat?
Hisz nála két szavad bármilyen düht elaltat!

XIMENA.

Ha nem fogadja szóm, tetézi kínomat,
S mit hisznek róla majd, ha mégis szót fogad?
Lovag, hős létire ily sértést elviselne?
Enged vagy ellenáll annak, mit kér szerelme:

Túlságos tisztelet csak szégyent hozna rám
És ah! a várt «nem!»-et reszketve hallanám.

AZ INFANSNŐ.

Szived nagy és nemes; bár volna tenjavadra,
Nincs gyáva gondolat, mit lelked befogadna.
De hogyha addig is, a míg perelnek ők,
Rabommá ejteném e minta-szeretőt
És hősködésinek hamar útjába állnék:
Szerelmes szíveden nem lengne semmi árnyék?

XIMENA.

Urnőm, ha ezt teszed, én gondtalan vagyok.

NEGYEDIK JELENET.

Az infansnő. Ximena. Leonór. Az apród.

AZ INFANSNŐ.

Menj, apród; hívatom Rodrigo lovagot.

AZ APRÓD.

Gormaznak grófja s ő - -

XIMENA.

Hogy' reszketek... Oh szent ég.

AZ INFANSNŐ.

Szólj.

AZ APRÓD.

Együtt mentek el a palotából nemrég.

XIMENA.

Csak ők magok?

AZ APRÓD.

Magok. Pöröltek, úgy hiszem.

XIMENA.

Hah! vívni mentek ők! Nem használ semmi sem!
Bocsásd meg asszonyom, de rögtön el kell mennem.

ÖTÖDIK JELENET.

Az infansnő. Leonór.

AZ INFANSNŐ.

Hogy' nyugtalanokodom! Hogy' háborít ez engem!
Megszánom e leányt - s égek Rodrigoér'!
Nyugalmam odahágy és lángom újra él.
A percz, mely kedvesét őtőle elszakasztja,
Reményem' s kínjaim megint csak felfakasztja.

S ha elválásukon szánmam ébred is,
Lel rajta a szívem titokban élvet is.

LEONÓR.

Az a magas erény, a mely betölti lelked,
Ily könnyen túrheti ez alacsony szerelmet?

AZ INFANSNŐ.

Hogy alacsony, ne mondd, holott ma ragyogón
Ült rajtam diadalt és lón törvényhozóm!
Mi drága énnékem, neked tisztelned kéne.
Küzd ellene szívem - és mégse' tűn' reménye;
E kába hit elől nem védi semmi sem,
S mit elveszíte más, azért eseng szívem.

LEONÓR.

S a hősi akarat ily gyorsan tovaszálla?
Te már ügyet se' vetsz az ész komoly szavára?

AZ INFANSNŐ.

Ah, már én hasztalan szólaltatom az észt -
Oly édes méreg az, mely engem elemészt!
És hogyha a beteg szerelmes önbajába,
Csak kint okoz neki a bajnak orvossága.

LEONÓR.

Ha édes is bajod: reményed ámító.
Hozzad elvégre is nem illik Rodrigó!

AZ INFANSNŐ.

Fölötte jól tudom; de ha nem álltam ellen,
Halld, hogy mi győze le, mint hiteget szerelmem.
Ha ő a harczteret győztesként hagyja ott,
Ha kardja porba sujt ily hősi lovagot:
Számot fog tenni majd s szerelmem nem lesz szégyen.
Mire nem képes ő, ha győz ily ellenségen?
Már szinte látom is, hogy merre elhalad,
Törvényei alá országok hullanak.
Hizelg neki szívem; s előttem leng a képe,
Granada uraként hogy' ül királyi székbe,
A vertes maurusok csodálják s rettegik,
Hódítva ront elő Arrágon földjeig,
Uralja Portugál, s hogy azt is összedúlja,
Nagy sorsa átüzi az óceánon-túlra,
S hull zöld babérira az afrikai vér.
Mit héroszok felől a szárnyas hír regél,
E győzelem után én mind ötőle várom,
Hogy rám, a kit szeret, dicsőség fénye szálljon!

LEONÓR.

Mily messze viszed őt e küzdelem czimén,
Amely még meg se' volt s talán véghez se' mén!

AZ INFANSNŐ.

Megsérték Rodrigót; a gróf most ellensége,
Együtt távoztak el - hát ennyi nem elég-e?

LEONÓR.

Jó; vívni fog; legyen. De a sok diadal
Vaj' lépést tart-e majd képzelmed szárnyival?

AZ INFANSNŐ.

Oh hagyj, örült vagyok! Kuszán kalandoz elmém...
S ez legkisebb bajom, ezt könnyen elviselném!
De jöjj szobámba most; kínomra írt te adj,
Keserveim között, oh kérlek el ne hagyj!

HATODIK JELENET.

A király. Arias. Sancho. Alonso.

A KIRÁLY.

Hát ily hiú a gróf s ily esztelen amellett?
Ily bűn számára is remélni mer kegyelmet?

ARIAS.

Fölség, beszéltem én nevedbe' jó sokat;
Én mindent megtevék, de ő szót nem fogad.

A KIRÁLY.

Hah! ilyet érni meg - nagy ég! - alattvalótól?
Így tisztel engemet? királynak ekkép hódol?
Diegót sérteni? fitymálni jogarom?
Hát ő törvénykezik, s nem én, ez udvaron?
Mint hőst, mint hadvezért bármilyen nagyra tartják,
E henczegésnek én majd letöröm a szarvát!
Tőlem Mars is lehet, maga a hőserény -
Szavamra hajlani majd megtanítom én!
Orczátlan tetteért méltó fenyítés bármi.
De én előbb vele csínyán akartam bánni;
Ő ezzel visszaél? Ám jó; menj nyomba most,
S ha ellenállna is, ejtsd foglyul a gonoszt!
(*Alonso el.*)

HETEDIK JELENET.

A király. Sancho. Arias.

SANCHO.

Nem volna ily makacs, hidd el, pár nap lefolytán.
Hogy izenél neki, még vére szinte forrt tán;
Az ilyen büszke szív, ha szenvedélye dúl,
Azon melegiben csak vissza nem vonúl!
Belátja, hogy hibás, de hát az megalázza
S egykönnyen rá sem áll, hogy nyiltan is belássa.

A KIRÁLY.

Sancho! egy szót se már; mert bünt követ az el
- Jól megjegyezd, fiam - a ki pártjára kel.

SANCHO.

Ám jól van, hallgatok; de engedd még, hogy védjem,
Ha csak pár szóval is.

A KIRÁLY.

S e pár szavad mi légyen?

SANCHO.

Hogy szív, a mely csupán nagy tettről álmodik,
Egykönnyen nem sülyed le az alázatig.
Szemében *egy* dolog alázat és gyalázat,
S csupáncsak ez a *szó*, mely ellen szíve lázad.
E kötelem neki túlságosan nehéz;
Engedne ő legott, ne vón' csak oly vitéz!
Parancsold azt neki, hogy harcz-edzette izma
Az elégtét-adást a kard hegyére bizza:
Ő menten megfelel és bárki kérheti,
Ha róla értesült, ő ki nem tér neki!

A KIRÁLY.

Illetlenül beszélsz; de ment nagy ifjuságod
S bátor hevednek én ez egyszer megbocsátok.
Király eszébe' más, nagy dolgok forganak,
S kiméli életét alattvalóinak.
Vigyáz övéire, gondozza, óvja őket,
Mint szolgáló tagot gondozni kell a főnek.
Azért mi néked érv, érv nékem nem lehet:
Szavad katona-szó, tettem királyi tett.
S bármit mer hinni ő, és mások bármit mondnak:
Nem csorbul hirneve, ha enged óhajomnak!
Ő sértett engem is, mert meg nem becsülé,
Kit nevelő gyanánt tettem fiam fölé.
Én választottam őt; s ki rá, az rám is támad,
S merénylő karjai megsértik koronámat - -
De immár hagyjuk ezt. Hallom, hogy már megint,
Tiz lobogós hajón közelgnek ellenink.
Ott mernek járni már folyónknak toroka mellett.

ARIAS.

A mór nép tégedet már régen s jól ösmerhet.
Legyőzve annyiszor, nem lesznek vakmerők,
Kihívni újólág ilyen nagy hadverőt!

A KIRÁLY.

Mégis csak fáj nekik, hogy bármit is csinálnak,
Én bírom trónusát nagy Andalúziának!
Írtylik, hogy mienk e gyönyörű vidék,
Mely úgylis túlsoká volt hajdan az övék.
Castilia trónusát már ezelőtt tiz évvel
Sevilla közepén csupán azért ütém fel,

Hogy mellettök legyek és így gyors mozdulat
Tehesse hiuvá bármily szándékukat.

ARIAS.

Ráoktatá e fajt sok hős vezér eleste:
Had, mit magad vezetsz, csatát még sohse' veszte!
Hát félni sohse kell!

A KIRÁLY.

Mulasztani se kell!
Túlságos bízalom veszélyt idézne fel.
Hát nem tudjátok-é, hozzánk a tenger árján
Mily gyorsan jutnak el s mi kis vesződség árán?
De kétes még a hír s nem volna tán okos,
Ma tenni bármit is, mi rémulést okoz.
Ilyen riadalom mindenkit fölzavarna
S ma éjjel oda vón' a város nyúgodalma.
Ha révben s várfalon őrség két annyi áll,
Ma még elég.

NYOLCZADIK JELENET.

A király. Sancho. Arias. Alonso.

ALONSO.

A gróf meghalt, uram király,
Ép most boszúlta meg Diegót fia kardja.

A KIRÁLY.

A hírnek hallatán legott bosszútól tartva,
Gátolni akarám azonnal ezt a bajt!

ALONSO.

A gyászoló leány eléd fog rogyini majd
És igazságot esd. Már jó is, könnyben ázva.

A KIRÁLY.

Bármint is szánhatom, akárhogy meghat gyásza,
De rá szolgált a gróf; nem menthetem fel őt.
Csak méltó büntetés sujtá a vakmerőt.
De bár e lakolást nagyon megérdemelte,
Ha ily vezért veszít, csak fáj az ember lelke!
Ő híven és soká szolgált a koronám,
És értem, trónoméért folyt vére száz csatán.
Bármilyen érzetet kelt büszkesége bennem,
Elveszte gyöngített s halála búsít engem.

KILENCZEDIK JELENET.

A király. Diego. Ximena. Sancho. Arias. Alonso.

XIMENA.

Adj igazságot!

DIEGO.

Ah! hallgass meg, fejdelem!

XIMENA.

Lábadhoz hullok ím!

DIEGO.

Im térded ölelem!

XIMENA.

Igazság kell nekem!

DIEGO.

Védelmem' halld, királyom!

XIMENA.

Egy vakmerő fiú lakoltatását várom!

Leverte trónusod leghíresb gyámolát:

Apámat ölte meg!

DIEGO.

S apjéért bosszut állt!

XIMENA.

Ki hívök' ölte meg, azt sujtják a királyok.

DIEGO.

Nem sujtják az olyat, ki méltó bosszut állott.

A KIRÁLY.

Kelj fel te is, te is. S most sorban szóljatok.

Ximena, elhigyed, én osztom bánatod,

S szivemben a keserv hasonló a tiédhez.

(Diegóhoz.)

Te azután beszélj, s ne szólj, mig ő nem végez.

XIMENA.

Fölség, apám halott. Láttam, bugyogva folyt

A füre az a vér, mely szíve vére volt,

A vér, mely annyiszor volt őre bástyafalnak,

A vér, mely annyiszor nyert néked diadalmat,

S mely most haragosan látszott gőzölgeni,

Hogy nem királyaért, de másért ömle ki!

Mit nem mert ontani a harcztér száz veszélye,

Rodrigo udvarod' áztatta mostan véle.

- Én hozzá rohanék szin- és erőtelen,

De akkor már nem élt... Bocsásd meg fejdelem,

De elakad szavam, e szörnyű gyászt leírva:

Tán könnyem, sóhajom lefestni jobban bírja!

A KIRÁLY.

Nyugtasd meg, gyermekem, szivednek bánatát;
Ezentul én leszek apád helyett apád.

XIMENA.

Oh fölség, mennyi kegy, mely nyomorom kíséri!
Hogy oda érkezém, már mondtam, megszűnt élni.
Tátongott oldala s a rám rótt kötelem
Vérrel megírva állt a nedves fövényen.
Maga a hősiség nyúlt végig ott, leszúrva,
Csupán a seb beszélt és sürgetett boszúra.
S hogy a legjobb király hallhassa meg szavát,
Ajkamra bízta rá, mely annak hangot ad.

S előtted láthatod, hogy országodnak földjén,
Garázda útakon, mint lesz hiú a törvény?
Hogy büntetés nekül mint sujtolhatja itt
Egy vakmerő csapás országod nagyjait,
Egy elbizott fiú hirök hogy' rántja porba,
Vérökben áll nyakig s emlékök széttiporja?
Ha hős, minő apám, boszútlan vérezik,
Meglásd, kihűl a kedv, szolgálni érdekid.
Ő meghalt. S a boszú, a melyért kell esengnem,
Szolgálna néked is, s megvígasztalna engem.
Halál ragadta el, fölség, e hű fiad':
Boszúlja meg halál, onts vért a vér miatt!
Áldozd fel - nem nekem, nem bosszum műveképen,
Hatalmad, koronád, személyed érdekében,
Az állam üdve is javallja ezt neked: -
Áldozd fel mind, a kit büszkévé tön e tett!

A KIRÁLY.

Diego, most felelj.

DIEGO.

Oh milyen boldog végzet,
Elvesztni életünk, erőnk ha elenyészett!
Ha koruk alkonyán görnyedten állanak,
A bátraknak szivét balvégzet várja csak!
Ki annyit fáradék s oly dicsőséget nyertem,
Ki bárhol víttam is, mindig csak győze sergem,
Azt látom, hogy mivel nagyon megvénülék,
Sérthetnek - *engem* ér mindig a vereség.
Mi sohse' sikerült lesnek vagy nyílt csatának,
Mít el nem ért hada Aragón- s Granadának,
Sem minden írgyem, sem minden ellened:
A gróf szemed előtt, e házban tette meg,
Féltékenyen, a mért kitűntetél ma engem,
S önhittén, hogy korom mítsem tud véle szemben!
S így fürtöm, mely, uram, sisakba' lőn fehér,
S ez érted annyiszor pazarlott hősi vér,
S e kar, mely réme volt az ellenség hadának:
A sírba most ezek mind meggyalázva szállnak,

Ha énnekem az ég olyan fiút nem ad,
Ki méltó lett reám, honára és reád!
Ő kölcsönzé kezét s a grófot meg is ölte,
Megmenté híremet és szennyem letörölte.
Ha az büntethető, ki bátor és heves,
Kit egy arczúlcsapás bosszúra kötelez:
Ám hulljon énreám s csak énreám a mennykő -
Ha vétkezett a kar, a fej a büntetendő!
Bűn, nem bűn az a tett, mely e helyütt vitás:
- A fő itt én vagyok, ő csak kar - semmi más!
Apjának húnytaért Ximena őt okolja -
Ő meg nem tette vón', ha én tehettem volna.
Áldozd fel a fejet - soká már úgyse' tart! -
De mely szolgálád lehet, ne bántsod, uram, a kart!
E lánynak, azt hiszem, elégtét lesz halálom,
S én ezt a büntetést nem zúgolódva várom.
Nem szólok, bánj velem bármily szigoruan:
Nem becstelen halok, s így veszttem bútan!

A KIRÁLY.

Oly fontos a dolog, hogy sokkal üdvösb lenne,
Ha csak a nagy tanács határozhatna benne.
Kisérd e lányt haza, don Sancho.

(Diegóhoz.)

Te maradj:

Királyi udvarom s szavadnak foglya vagy!
Hivjátok a fiát. Lesz majd igazság, teljes.

XIMENA.

Csak úgy, uram király, a gyilkos hogyha elvesz!

A KIRÁLY.

Nyugodj' meg, gyermekem, szárítsd le könnyedet.

XIMENA.

Nyugalmat ha kívánsz, csak búmat növeled.

HARMADIK FÖLVONÁS.

ELSŐ JELENET.

Rodrigo. Elvira.

ELVIRA.

Rodrigo, mit művelsz? Hová jössz, szerencsétlen?

RODRIGO.

A merre végzetem gyász-útja űzi léptem.

ELVIRA.

Mily uj gög, vakmerő, mely épen idehoz

E helyre, hol a bú miattad otthonos?

Idáig törsz-e hát, a gróf árnyát is sértve?

Nem ölted-é *te* meg?

RODRIGO.

Gyalázatomból volt élte.

A mit karomból művelt, becsület rendelé.

ELVIRA.

De hát az áldozat lakása menhely-é?

A gyilkos odamegy, keresni biztonságot?

RODRIGO.

Nem is azért jövök: bírám elébe vágyok!

Ezért, a mit tevék, döbbenve ne csodáld;

Ki osztám azelőtt, most várom a halált.

Bírám a szerelem, bírám Ximena léssen:

Ha méltán gyűlöl ő, kezétül méltán vérzem.

Ugy várom, mintha üdv földön nem volna más,

Mint ajkiról a szó, karjátul a csapás!

ELVIRA.

Inkább kerüld szemét; ne menj dühe elébe,

Míg első heve tart, ne légy a közelébe'.

Menj innen, Rodrigo! Ne tedd ki magadat

Az égő bosszuvágy első csapásinak!

RODRIGO.

Oh nem! E drága lény, melyet busítnom kellett,

Elég haragosan felém nem is közelghet!

S páratlan lesz az üdv, a mely reám ömöl

Ha fokozom dühét s ő hamarabb megöl.

ELVIRA.

Ximen' a várba' van; ott búsul, könnyben ázva

Kiséző jön vele, ha visszatér e házba.

Eredj, az Istenért, oszlasd el gondomat!

Ha megpillantnak itt, vajon mit mondanak?

Hát azt kívánod-e, hogy búja növelődjék,

S rá fogják, itt türi az atyja megölkjét?

Legottan visszatér... Látom már, visszatért
Rejtőzz' el legalább jó híre kedveért!
(Rodrigo elrejtőzik.)

MÁSODIK JELENET.

Sancho. Ximena. Elvira.

SANCHO.

Igaz, oh asszonyom; véráldozat kell néked!
Méltán folyik könnyűd; igaz harag, mely éget!
És szóbeszéddel én meg sem próbálom azt,
Hogy csillapítsalak, hogy nyujtsak tán vigaszt!
De hogyha azt hiszed, hogy szolgálhatna kardom:
Büntetni a bűnöst, én mindig készen tartom!
Használd szerelmemet, hogy megboszúld magad:
Erős leszen karom parancsaid alatt!

XIMENA.

Én nyomorúlt!

SANCHO.

Oh hadd szolgáljam bosszulángod!

XIMENA.

Megsérteném urunk - ő ígért igazságot.

SANCHO.

Az lassu-lábu ám! S halasztgatása közt
El hagyják siklani gyakorta a bűnöst!
Csak könnyeket fakaszt hosszú meg kétes útja -
Hadd azt, ha egy lovag fegyverrel kész bosszúdra!
Ez sokkal biztosabb, s gyorsabban sujt alá!

XIMENA.

A végső gyógyszer ez. Ha szükség volna rá
S részvéted bűm iránt olyan soká lesz ébren:
Ám akkor majd jöhetsz és állhatsz bosszút értem!

SANCHO.

Ez az egyetlen üdv, mit óhajt életem,
És boldogan megyek, ha ezt remélhetem. *(El.)*

HARMADIK JELENET.

Ximena. Elvira.

XIMENA.

Most hát szabad vagyok, és leplezetlenül
Elmondhatom neked, mi gyász van itt belül!
Most utat nyithatok bús sóhajtásaimnak,
Kitárhatom szívem, mely fészke annyi kinnak!

Meghalt szegény apám! S melyet felövezett,
Első kardjával őt Rodrigo ölte meg.
Oh sírj, szemem, oh sírj! Oh könnypatak, ömölj le,
Hisz éltem egy fele a másikat megölte!
És e csapás után boszúm kell töltenem
Az elveszett tagért a megmaradt felen!

ELVIRA.
De úrnóm, csillapúlj.

XIMENA.

Közötte ennyi búnak
Be rosszkor mondod azt, hogy rajta, csillapúljak!
Fájó sebem vajon hegedhet, szűnhet-é,
Ha nem gyűlölhetem a kart, a mely üt-é?
Másként hogy' tengenek, mint egyre keseregve,
Ha üldözöm a bűnt, de a bűnöst szeretve?!

ELVIRA.
S szived szereti azt, ki megöl-é apád?

XIMENA.
Ne mondd: szivem szeret; mondd inkább, hogy imád!
S az égő szenvedély küzd bosszuvágyam ellen.
Kedvest találok én halálos ellenemben!
S bármily nagy haragom, bensőmben érzem,
Mikép tusázik ott apámmal jegyesem.
Rá támad, nyomja őt, majd gyöngébb, majd erősb lesz,
Hátrál, előnyomúl, majd győzött, majd meg győztes.
De lángom és boszúm bármint harcoljanak:
Csak szívem tépdesik - szándékom egy marad!
Mert vón' e szerelem még oly hatalmas bennem,
Perczig se' habozom; tudom, mi a kötelmem!
Nem tétovázom én, ha szól becsületem.
Sajnálom Rodrigót, sajnálom s szeretem;
Részén van a szívem, de bármiképp igyekszik,
Tudom, hogy ki vagyok s hogy nemzöm halva fekszik.

ELVIRA.
Üldözni akarod?

XIMENA.

Kegyetlen gondolat!
S kegyetlen üldözés vad kényszer-súly alatt!
A feje kell nekem, de ah! megkapni félek;
Megbűntetem, de ah! ha ő nincs, én sem élek!

ELVIRA.
E gyászos szándokot, oh úrnóm, ne kövesd.
E törvény zsarnoki - magad alá ne vesd!

XIMENA.
Hogyan? Apám kimúlt s majdnem karomba' múlt ki,
Vére boszút kiált, s ne bírnám megboszúlni?
Csúfomra, szívemet más inger ejtse meg?

És azt higyem, elég, ha gyáván könnyezek?
Belé fulaszsa hát a szerelemnek csábja
Ennenbecsületem' e léha némaságba?

ELVIRA.

Magadnak tartva meg e ritka daliát,
Oh hidd el, asszonyom, nem érhet semmi vád!
Hisz úgy szereted őt; megtetted, a mi kellett,
Meggérted a királyt! Maradj meg hát e mellett!
Ne csüggj oly makacsúl különös vágyadon!

XIMENA.

Híremmel játszom itt - boszút kell állanom!
És a szerelmi vágy akármivel kecsegtet:
Ily mentség: szégyene a nagy s erős sziveknek!

ELVIRA.

Ha úgy szereted őt, csak nem utálhatod!

XIMENA.

Igaz.

ELVIRA.

Oh szólj tehát: mi mostan szándokod?

XIMENA.

Hogy hírem ép legyen és muljék szenvedésem:
Úzöm, míg elveszik - oszt' életem bevégzem.

NEGYESEDIK JELENET.

Rodrigo. Ximena. Elvira.

RODRIGO.

Ne fáradozz tovább, ha életemre törsz:
Ám biztosítsd hied' az által, hogy megölsz!

XIMENA.

Elvira, hol vagyok? őt látom-é valóban?
Itten, szemem előtt, házamba', Rodrigó van?

RODRIGO.

Ellent sem állok én - ontsd véretem tehát,
Élvezd a kéjt, melyet boszúd és vesztetem ad!

XIMENA.

Jaj!

RODRIGO.

Hallgasd meg szavam!

XIMENA.

Végezz!

RODRIGO.

Egy perczet kérek!

XIMENA.

Menj! Haljak meg e helytt!

RODRIGO.

Csak egy szót hadd beszéljek!

Aztán felelj nekem e kardnak élivel!

XIMENA.

A mely még telve van apámnak vérivel?

RODRIGO.

Ximénám!

XIMENA.

El vasad', a mely szememre hányja,
Hogy mily nagy volt bünöd s hogy még lehelsz utána!

RODRIGO.

Inkább csak nézz reá, hogy jobban meggyülölj,
Hogy nőjjön haragod, hogy hamarabb megölj!

XIMENA.

Vérem van kardodon!

RODRIGO.

Hát mártsd szivembe gyorsan,
Hogy róla azt a vért envéremmel lemossam!

XIMENA.

Oh mily vadszívűség! Hát egy nap vész szülém
E vasnak általa, és látásátul én?
Nem nézhetek reá! Oh kérlek vidd el, tedd el!
Meghallgatást kívánsz, s meggyilkolsz fegyvereddel?

RODRIGO.

Legyen, mint akarod. De hidd el, az a vágy,
Hogy veszszem általad, azért el mégse hágy.
Mert azt ne várd soha: bármennyire szeretlek,
M megbánni nem fogok egy jó, egy hősi tettet.
Nem orvosolható az oly tüzeskedés,
A mely apát s fiút gyalázattal tetéz.
Hogy egy arczúlcspás mily mocskot vet nemesre:
Tudod. Ért engem is. A bűnöst fölkeresve,
Megbosszulám magam apámért s nevemért.
S így járok újra el, ha bárki újra sért.
Nem mondom, hogy soká nem vítt tusát szerelmem
Miattad enn-apám és jobbik én-em ellen.
Itéld meg erejét, ha ily sértés után,
Hogy boszut álljak-e, még gondolkozhatám!
Látván, hogy túrni kell vagy te léssz ellenségem,
Tartóztatám karom, fölötte gyors ne legyen.
Vádoltam magamat, hogy mért heveskedem?
És bájad végre is győz bosszu-tüzemen,
Ha ellen nem vetem szépséged erejének:
Hogy becstelen levén, nem érdemellek téged,

S szivednek a szívem akármit is jelent,
Ha mint nemest szeretsz, gyűlölnél, nemtelent!
S ha én azt megteszem, a mit e szerelem kér:
Rá méltó sem vagyok, se rád, ki kiszemeltél.
Megmondom újra is és mondom szüntelen,
A míg szívem dobog, mindvégig hirdetem:
Én megbántottalak - igaz; de hogyha kellett,
Hogy szűz legyen nevem, s ily nőt megérdemeljek!
Apám s nevem iránt leróttam tisztemet:
A middel tartozom, most megadom *neked*.
Azért jövök ide, hogy szóljak: ölj meg engem!
Meg kelle tennem azt, és ezt is meg kell tennem,
Tudom, hogy holt apád fegyverzi föl kezed:
Im itt az áldozat, nem fosztlak tőle meg.
A vérért, mely kifolyt, most annak vére folyjon,
A ki, hogy onthatá, még arra büszke folyton!

XIMENA.

Igaz, oh Rodrigo, már most ellenfelem,
Én nem rosszalhatom, hogy nem lől becstelen.
Bárhogy zajong szívem, nem vádolhatlak téged:
Csupán sirathatom, mely ért, a veszteséget.
Tudom, a becsület ily sérelem után
A bátorszívűtől mi hős hevet kíván.
Tudom, amit tevé, kötelme lovagoknak,
És példád engem is kötelmeimre oktat.
E gyászos diadal tanító mesterem;
Boszúlva már apád, és híred szennytelen.
S én, bármikép busít, teszek ugyane módon:
Megbosszulom apám és híremet megóvom.
Oh mért, hogy te valál, kitől e gyászt nyerém!
Ha bármi más csapás ragadja el szülém,
Az lett vón' énnekem egyetlen orvosságom,
Hogy Rodrigót birom, hogy Rodrigómat látom!
És kéjjé tette vón' vad szenvedésimet,
Szárítani könnyeim, hogy drága kéz siet.
De így, elvesztve őt, tenveszted kell kívánnom,
És női híremért, ah! el kell fojtani lángom'!
E tiszt, a mely tudom, hóhérom lesz nekem,
Ez kész, hogy enmagam munkáljak veszteden!
Mert azt ne várd soha, bármennyire szeretlek,
Hogy csak sopánkodás torolja véres teted.
Szerelmem bárhogy úz, hogy álljak pártodon,
Hósszívűségbe' majd nem múlsz felül, tudom.
Hogy méltó légy reám, te engem megsebeztél:
Hogy rád méltó legyek, te énmiattam veszsél!

RODRIGO.

Mit jó híred kíván, Ximena, ne halaszd,
Fejem kell? Eljövök, hogy általadjam azt!
Nemes vágy ösztökél - áldozz fel hát e vágynak,

S határozatodért s döfésedért megáldlak.
Lassú törvénykezést, Ximena, be ne várj,
Mert késik glóriád, ha késik a király.
Melyet szép jobbod oszt, édes halál előttem!

XIMENA.

Én üldözöd vagyok, bakóddá nem szegődtem.
Ha kínálod fejed, én hogy' fogadjam el?
Támadni tartozom s neked azt védni kell!
Mástól kívánom én s nem kérem sohse' tőled:
Csak üldözöd vagyok, ne nézz hát büntetődnek.

RODRIGO.

Szerelmed bárhogy űz, hogy állj a pártomon,
Hósszívüségbe' majd el nem maradsz, tudom.
De ha szülét boszúlsz és nem tenfegyveriddel,
Ha más karjával élsz, hős nem vagy akkor, hidd el.
Apámnak ellenét magam lakoltatám.
Állj bosszut te magad apádnak gyilkosán!

XIMENA.

Kegyetlen! Oh miért makacskodol eképen?
Hisz nem volt segitőd! Te meg segítesz nékem?
Példádat követem, és dicsőségemet
- Vagyok oly hős-szívű - nem osztom meg veled!
Becsületem s apám olyast el nem fogadnak,
A mit a szerelem s kétségbesésed adnak.

RODRIGO.

Ah! kényes becsület! Hát bármit is tegyek,
Elérni nem fogom karodtul e kegyet?
Gondolj apádra hát, vagy szerelmünkre gondolj,
És ölj meg bosszúból vagy ölj meg irgalomból!
Mert kisebb szenvedés, ha tenmagad megölsz,
Mint hogyha élni hagysz, mikor tudom: gyüölölsz.

XIMENA.

Nem; szívem nem gyüöl.

RODRIGO.

Kell!

XIMENA.

Nem tudok!

RODRIGO.

Ah, mindegy!

Megszól egész világ, majd álhirek keringnek;
Ha tudva lesz bünöm s hogy lángod egyre él,
A sok csalárd irígy mi rosszat nem beszél?
Némítsd el hadjokat; ne szólj egy szót se többet,
Mentsd híred - ím e kard, csak döfd belém, oh döfjed!

XIMENA.

Hírem nagyobb leszen, ha ölni nem fogok;
Mert minden irigyem, ha még olyan konok,

Dicsőíti lelkemet és meg fog szánni, látva,
Hogy a kit üldözök, azt szívem még imádja.
Oh menj, hogy bánatom ne lássa szüntelen,
Kit egyre szeretek s kit el kell vesztenem.
Oh menj és jól vigyázz, hogy földjön bé az éjjel:
Koczkán becsületem, ha látják, honnan mégy el.
Mert rágalom csak úgy érhetné híremet,
Ha tudnák, sejtenék, hogy itt megtürtelek.
Miattad jellemem ily támadás ne érje!

RODRIGO.

Hát ölj meg!

XIMENA.

Oh eredj!

RODRIGO.

És mit fogsz tenni végre?

XIMENA.

Bármilyen szép a láng, mely fékezi dühöm,
Munkálni bosszumért, apámért nem szünöm.
De bár vad kötelem kívánja tőlem vesztet,
Egyetlen óhajom, hogy semmit ne tehessek.

RODRIGO.

Csodás vagy, szerelem!

XIMENA.

Végetlen vagy, nyomor!

RODRIGO.

Apám s apád miatt majd mennyi könny omol!

XIMENA.

Ki hitte volna ezt?

RODRIGO.

Hogy sejthető ilyesmi?

XIMENA.

Hogy oly közeli üdv oly gyorsan el fog veszni!

RODRIGO.

A révhez oly közel hogy majd kitör a vész
S reményünk hirtelen az áradatba vész!

XIMENA.

Oh emberi keserv!

RODRIGO.

Oh hasztalan búbánat!

XIMENA.

Nem hallgatok reád! Hagyd végre el szobámat!

RODRIGO.

Megyek. De már nekem csak hallgatás a lét,
Míg üldöző karod nem dülja végre szét.

XIMENA.

Hitemre fogadom: ha ezt a célzt elérem,
Rodrigo, hunytodat egy perczczel túl nem élem.
Isten veled, eredj. Ne lássanak, vigyázz...

RODRIGO.

Bármilyen bú is ér, sujt bármiféle gyász -

XIMENA.

Oh ne kinozz tovább! Engedj át keservemnek,
A csöndes éj ölén magam kisírnom engedd!

VÁLTOZÁS.

*Tér a városban.
(Éj.)*

ÖTÖDIK JELENET.

DIEGO (*egyedül*).

Tökéletes gyönyört halandó sohsem élvez,
Szegődik bánat is bármily nagy sikeréhez.
Bármily szerencse ér, a gond nyomába jár,
És tiszta nem marad bármily örömpohár.
Ily üdv közt szívemet a bú nem hagyja veszteg,
Örömben úszhatik s lám, félelemtül reszket.
Ki meg mert bántani, láttam, hogy porba hullt,
S nem látom azt a kart, mely engem megboszúlt!
Hiába küzködöm, hiába járok folyton,
Törődött gyenge agg, a várost összebolygom;
A mi kevés erőt még meghagyott korom,
Keresve fiamat, mind elpocsékolom.
Az éj sötétiben bárhol, bármerre járjak,
Ölelni vélem őt, s nem ölelek csak árnyat!
S ha látom azután, káprázat volt a test,
Szivembe' gyanu kél, félelmem nőni kezd.
Menekülés nyomát nem birtam eddig látni,
Ijesztenek a gróf kísérete, baráti;
Rémít a tömegök s megbontja eszemet -
Börtönbe van fiam vagy tán már elveszett.
Nagy ég! csak látszat ez? talán megint csalódtam?
Vagy várva-vártamat, őt látom ott valóban?
Nincs kétség benne, őt! Meghallgatott az ég,
Félelmem szétoszolt, gyötrelmem megszünék!

HATODIK JELENET.

Diego. Rodrigo.

DIEGO.

Hál' Isten, Rodrigo, hogy arczod újra látom!

RODRIGO.

Oh jaj!

DIEGO.

Ne elegyítsd jajszóval boldogságom!
Lélekzetet veszek, hogy magasztaljalak.
Te meg nem tagadod vitézi multamat!
Oly jól nyomomba lépsz, oly hős vagy, hogy tevéled
Fajom sok hérosza sírjából újra éled.
Te tőlük származol, s fiam vagy igazán:
Annyit, mint ez az egy, nem ér minden tusám!
És ifjui heved e nagy próbálkozása
Elérte, hogy hired az én hiremnek mása.
Aggságom gyámola, te üdvöm és eröm,
Érintsd meg ősz hajam, mely újra tiszta lön!
Csókold meg arczomat, nyomd ajkaid a foltra,
Hol égett szégyenem, mely általad eloltva!

RODRIGO.

Ha megtevém, mi kell, az érdem csak tiéd:
Te nemzél engemet, gondom te viseléd,
S boldog vagyok nagyon és lelkem' elragadja,
Ha első harczomat javallja létem atyja.
De örömid között ne véld, hogy csúf dolog,
Utánad hogyha most magamra gondolok.
Kétségbesett szívem hadd vesse el a féket -
Máris sok volt neki dicsérgető beszéded!
Sohase' bánom azt, mivel szolgáltalak,
De igen üdvömet, mely veszve általad.
Fölfegyverzém karom szívemnek lángja ellen,
S az a dicső csapás hajh! összezúzta lelkem!
Miattad - hiába szólsz - mindent veszít szívem,
A middel tartozám, megadtam mind hiven!

DIEGO.

Több súlyt helyezz, fiam, győzelmi koszorúdra!
Én adtam éltedet - te hírem szülted újra!
S a mennyivel becsesb a hirnév, mint a lét,
A tartozásom is nagyobb mint a tiéd.
Magasztos szívedet ne kösd ily gyengeséghez,
Csak egy a becsület, de lány mindig elég lesz!
Szerelem: élvezet; becsület: kötelem!

RODRIGO.

Oh mit beszélsz?

DIEGO.

A mit tudnod kell, gyermekem!

RODRIGO.

Sértett becsületem boszút *magamon* állott -
S te mostan a cserét, ez új szégyent ajánlod?
Egy szenny mocskolja be az én szemem előtt
A gyáva katonát s a hűtlen szeretőt.
Ezért hát ajkaid hűségemet ne sértsék -
Nem fér meg hitszegés, hol megvan a vitézség!
Erős láncz, mint enyém, szét nem szakítható:
Ha nincs is már remény, de köt az esküszó.
Mert hölgyem nem lehet sem elhagynom, se bírnom:
Legédesb kínomat megyek keresni: sírom'!

DIEGO.

Keresni sírodat korán van még nagyon.
Karodra rászorúl királyod és a hon.
A félt hajósereg már nagy folyónkba lépett,
Bevenni városunk, feldúlni a vidéket.
Közelg a mór hada, s mert éj van és dagály,
Egy óra - s itt lehet a vár falainál.
Az udvar és a nép mind rémüldöz, hogy jönnek,
Nem hallasz csak sikolyt, nem láatsz csak omló könnyet!
Az a szerencse ért e közveszély alatt,
Hogy házamban lelém ötszáz barátomat,
Kik hallva szégyenem, *egy* vágynak érzék lángját;
Eljöttek, s élteket boszúdra felajánlják.
Most megelőzve mind, de karjaik azért
Onthatják hősileg az afrikai vért.
Menj élükön, hová a becsület vezérel,
Veled megy hős haduk, veled mint fővezérrel.
Ős elleninknek ott verd vissza rohamát,
S ha lelked halni vágy, ám halj dicső halált!
Im itt az alkalom, használd fel melegében,
Hogy az, ha elveszesz, királyunk üdve légyen!
De inkább visszajőjj s hozz onnan száz babért -
Hogy kardod bosszút állt, még azzal be ne érd.
Elnyersz te többet is, csak hősi voltod lássák:
Urunk bocsánatát, Ximena hallgatását!
Ha szereted, higgyed, hogy győzve térti meg:
Ez az egyetlen út, min visszanyerheted!
De drága az idő, nincs most helye szavaknak;
Akarnám, hogy repülj s im visszatartóztatlak!
Jer és kövess! Csatázz! Hadd lássa a király,
Hogy mit a grófba' vesz, tebenned helyre áll!

NEGYEDIK FÖLVONÁS.

ELSŐ JELENET.

Ximena. Elvira.

XIMENA.

Nem mende-monda csak? Biztos vagy benne, kérlek?

ELVIRA.

Nem hinnéd, mily csodás, mit róla elbeszélnek!

Ez ifju dalia nagy győzedelmeit

Egyforma hangokon az édig emelik.

Azért jött csak a mór, hogy önkudarczát lássa -

Gyors támadás után még gyorsabb volt futása.

Pár óra telt le csak és már a harczteren

Miénk a diadal s rabunk két fejdelem.

Nem ösmert gátaikat vezérünk hősisége!

XIMENA.

És ezt a sok csudát mind ő hajtotta végre?

ELVIRA.

S a két királyt, e bért, mit büszke harcza nyer,

Kezével győzte le, kezével fogta el!

XIMENA.

Mi különös hírek! S te mindezt kiktől hallád?

ELVIRA.

Hisz úton-útfelen csak ötet magasztalják,

Üdvözlük az öröm szerzője s tárgyakint,

Mentő- s ör-angyalát őbenne látja mind!

XIMENA.

S urunk e hősi tényt hogy' nézi? milyen szemmel?

ELVIRA.

Még eddig Rodrigo eléje lépni nem mer.

De apja boldogan mutatta néki meg

A győztes résziről a rab-fejdelmeket,

És szólt: Jóságos úr, csak azt a kegyet esdem,

A honszabadító, hogy elibéd jöhessen!

XIMENA.

De nem sérült-e meg?

ELVIRA.

Erről kisem beszélt.

Te sápadsz, asszonyom... Eszmélj, az Istenért!

XIMENA.

S lankadt haragom is bár eszméletre térne!

Felejtsem enmagam', szünetlen gondban érte?

Dicsérik, szeretik, s ez tetszik énnekem,

Kötelmem gyáva lett, s szóttan becsületem!
Szerelmem, oh csitúlj! Adj tért a bosszuvágynak!
Bár két királyt levert, de megölé apámat!
E gyászom' hirdető sötétszinű ruhák
Hős karja erejét első igazolák.
És másutt nagy szívét akárki hogy' dicsérje:
Itt minden arra int, gondoljak a bünére!
Haragom újra kél, csak téged lássalak,
Szomorú dísz: ruha, fátyol meg gyász-szalag!
Halotti pompa te, mit első harcza rám ad,
Szerelmem ellen óvd, ah óvd meg glóriámat!
S ha túlőre kap a forró szenvedély,
Kötelmeim felől eszemhez te beszélj!
Nem tartva semmitől, keresd a győzedelmet!

ELVIRA.

Mérséklet, asszonyom! A hercegnő közelget.

MÁSODIK JELENET.

A hercegnő. Ximena. Leonór. Elvira.

AZ INFANSNŐ.

Én nem azért jövök, hogy vigasztaljalak:
Eljöttem, könnyeink hogy egybefolyjanak.

XIMENA.

Öröm van mindenütt - csak abban részesülj te!
Csak élvezd azt a jót, melyet az Isten küld!
Sóhajra kívülem egy szív se' nyert jogot.
A vész, mit Rodrigo dicsőn elhárított,
A honnak szent java, a melyet karja ment meg,
Könyűt csak énnekem, más senkinek sem enged.
Megmenté városunk, szolgálta a királyt -
Csak én vagyok, kinek hős karja bűmra vált.

AZ INFANSNŐ.

Igaz, a győzelem csodával volt határos.

XIMENA.

E rossz hirt már tudom. Hisz szerteszt a város
Mindegyre hirdeti: oly nagy levante ő,
A mily boldogtalan, sorsverte szerető.

AZ INFANSNŐ.

S a nép dicséretét vajon rossz hírnek vennéd?
Hiszen ez ifju Mars még tetszett néked nemrég!
Szavad törvénye volt, s ő birta lelkedet.
Ha megdicsérik őt, az rád is tisztelet!

XIMENA.

Méltán dicsérheti mindenki hősi karját,
De nekem új keserv, ha ekként magasztalják.

Növekszik kínom is, ha híressége nő, -
Most érzem, mim vesz el, hogy látom, mily dicső!
Kegyetlen fájdalom egy szerető kebelben!
Mennél nagyobb lesz ő, annál nagyobb szerelmem.
De mindegy! az erősb mégis becsületem:
Szerelmem bárhogya ég, halálba kergetem!

AZ INFANSNŐ.

Még tegnap tisztelék szived ez érzületjét,
És benső harczodat magasztos harcznak vették,
Mely nagy lélekre vall, s mindenki egyaránt
Sajnált szerelmedért, csodált mint hősi lányt.
De hű baráti szó vajon meggyőz-e téged?

XIMENA.

Herczegnő, jól tudom, rád nem hallgatni vétek.

AZ INFANSNŐ.

Még tegnap volt - ma nincs szivednek igaza;
Egyetlen támaszát benn' látja a haza.
Imádják, szeretik, mindent remélnek tőle,
A mórok réme lett, Castiliának őre.
S mit eddig végbevitt, meggyőzte a királyt,
Hogy benne holt szüléd megint a földre szállt.
Kimondom röviden: ha vesztét követelnéd,
Tudod, mit kérne szód? az ország veszedelmét!
Hogy megboszúld apád, vajon szabad-e, mondd,
A mór kezeibe átjátszani a hont?
Jogod van ellenünk az ilyen üldözéshez?
Kin ekként bosszút állj, volt-é a bünbe' részes?
S van-é, ki férjedül ép *őt* tukmálja rád,
Ki ellen vádra készit szegény halott apád?
Lelkem nem vinne rá, hogy én ezt tőled kérjem -
Foszd meg szivedtül őt, de legalább had' éljen!

XIMENA.

Ily enyheszívűség énhozzám nem való,
Gyászos kötelmem ah! nem korlátolható.
Habár ez ifjunak szerelmem fogja pártját,
Királyunk kedveli, az emberek imádják,
Bár hős vitéze mind a védelmére kel:
Babérkoszoruit cziprussal fedem el.

AZ INFANSNŐ.

Nagylelkű vagy, midőn, hogy megboszúld szülédet,
Üldözni bírod azt, ki olyan drága néked.
De hidd el, még nagyobb, dicsőebb fokra jut,
Ki hona üdveért elejt ily vérboszút.
Oh hidd nekem, elég, ha lángod megszün' égni;
Ha lelked nem övé, nagy bűnhödés a' néki.
A közjó érdeke, hogy bosszúdtól elállj -
Aztán meg úgy hiszed, meghallgat a király?

XIMENA.

Talán elútasít; de el nem némít semmi!

AZ INFANSNŐ.

Gondold meg kétszer is, hogy mit akarsz most tenni?
Isten veled! *Magad* jobban meghányhatod.

XIMENA.

Nincs mit. Nekem elég, hogy jó apám halott!

HARMADIK JELENET.

A király. Diego. Arias. Rodrigo. Sancho.

A KIRÁLY.

Hős ivadéka te ama híres családnak,
Melyet e nép disze- s védőjeként csodálnak,
Te, kire letekint száz nagy, vitéz előd,
A kiket oly hamar elért a te erőd:
Hogy jutalmazalak, ahoz hatalmam nincsen,
Mert több az érdemed, mint énnekem a kincsem.
Vad elleneitől megszabadult a hon,
Kezed kezem közé szorítá jogarom,
Megsemmisült a mór; még mielőtt a serget
Reájok küldhetém, te őket széjjelverted.
Méltán hálálni meg ily hősi tetteket -
Nincs erre mód, ilyet - nem is remélhetek.
Jutalmad hadd legyen a mórok két királya;
Cidjöknek mondtak ők fülemnek hallatára,
S mivel hogy ez a szó urat tesz arabúl,
Im büszke címedűl rád ezt adom: az úr.
Ezentul légy te Cid; s e név hadd szálljon meszsze,
Toledo, Granada rémulten emlegesse!
S e névbül tudja meg minden alattvalóm:
Tenéked mit köszön s hogy' megbecsül a trón!

RODRIGO.

Kiméld szemérmemet. Te ezt a gyöngé tettet,
Fölséges jó uram, túlságos nagyba vetted.
Ily hős király szava engem pirúlni kész -
Nem érdemeltem én e nagy kitüntetést!
Tudom, hogy a tiéd, ha úgy kívánja üdved,
A lég, melyet szívok, a vér, mely bennem lüktet.
S midőn kiontnom azt ily nagy czél lelkesít,
Jobbágyi tiszt csupán, mit szívem teljesít.

A KIRÁLY.

Bár másnak is, fiam, ugyanez *tartozása*,
Ugyane *hősiség* nem lelhető fel másba'!
Szokatlan nagy erő, mely itten harcra kelt;
Ez szülhetett csupán szokatlan nagy sikert.

Túrd, hadd dicsérjenek. És most csak arra kérlek,
Hogy harczod nagy sorát jó hosszan elbeszéljed.

RODRIGO.

Tudod, midőn a vész immár közelgete
S mindenhol egyre nőtt a nép réműlete,
Apámnak sok hive hozzánk gyűlt, nagy csapatba'
S háborgó szívemet e kis had unszolgatta...
Fölséges jó uram, bocsásd meg e hibám,
Hogy indulék velök parancsaid hiján.
Nyakunkon a veszély, csoportunk készen álla,
S ha ide eljövök, tán életem lesz ára.
Igy hát azt gondolám, ha úgylis veszni kell,
Már akkor édesebb, teérted esni el.

A KIRÁLY.

Gyors bosszudért, fiam, én néked megbocsátok;
Melyet védelmezél, az állam fogja pártod.
Jöhet Ximena már; kihallgatom, lehet,
De tőlem sohse' kap vigasznál egyebet.
Folytasd hát.

RODRIGO.

Csapatom vonúl tehát a harczba,
S bizalmat és erőt tükröz mindnyájok arcza.
Ötszázan indulánk, de számunk egyre nő
És hatszor annyi lett a révbe érkező.
Magunktartása volt, a melyet megcsodálva,
A merre elmenénk, bátorrá lett a gyáva.
A czélnál pár hajónk üresen vesztegel
S hadunk két harmadát mélyökbe rejtem el.
A többi fönt marad. S mig számba nőttön-nőnek,
Türelmük fogyva fogy. Én összetartom őket;
A földre fekszenek és át fél éjjelen
Ott vár mindannya szó nélkül, nesztelen.
S mert én rendeltem el, az őrség ugyanígy tett,
Rejtek helyen maradt s cselemben megsegített.
Ugy szóltam, mintha csak te biztad volna rám,
S csupán parancsidat követném s osztanám.

De im a csillagok homályos fénye mellett
Árnótte idején harmincz hajó közelget.
A hullám megdagad, a mór sereg s a hab
Egyforma sebesen a rév felé halad.
Engedjük, jöjjenek. A város mélyen szenderg,
A révben, a falon sehelse' látnak embert.
A néma hallgatás derék kelepcze lett:
Már azt hiszi a mór, hogy minket meglepett.
Horgonyt vet és kiköt; gyorsan kiszáll a partra
S vakon belé rohan a rája váró kardba.
És most a mi hadunk egyszerre talpra állt
S üvöltve ezer ajk egy rémitőt kiált.
Hajóink hadja is felel a riadalra

S előttün' kardosan. A mórt ez megzavarja;
Csak fele szállt ki még, de rémül mindegyik
S már látja harcz előtt, hogy most elvérezik.
Prédára jöttek ők s vad háború, mit leltek!
Vizen meg szárazon mi szoritók a serget;
Még ellen sem szegült, még föl sem állhatott
És szívök vére már patakban áradott.
De most a két király elrendezé a hadsort,
Meggzúnt a rémület s az ellen bátran harczolt.
Nem küzdve hullni el: ezt szégyellette mind,
És gyorsan rendbe állt s vitézzé lett megint.
Megvetve lábaik, kirántották a szablyát
S vegyíték szörnyüen vérök meg vérünk habját.
S a föld s hajóhaduk s a kikötő s az ár -
Mindütt győzelmesen mészárol a halál!

Oh hány vitézkedés, nagy hősi tett is hány van,
Mely dicstelen maradt az éjjeli homályban!
Osztójuk látta csak a szép csapásokat
S nem tudta, hogy a sors mint fordul azalatt.
Én jártam mindenütt biztatva, feltüzelve,
Indítva csapatot, segítve hogyha kelle;
Kik később jöttek rendeztem soraik',
S nem sejtém a sikert egész pitymallatig.
Szürkül, s már látható, hogy győzünk ellenökben,
A mór is látja: veszt, és bátorsága csökken,
S hogy új meg új segély gyűl hozzánk szüntelen,
Elnyomja hevöket a halálfélelem.
S most mind hajóra fut s kötelet elvagdálva
S kitörve vad dühvel egy búcsu-riadalba,
Zajongva útra kel s még arra sem ügyel,
Hogy a két fejdelem velök hajóz-e el?
A hűségénél a félsz itt is nagyobb erő lett:
Árnötte hozta el, árfogyta vitte őket.
A két király pedig s még egy pár más vitéz
Odaszorúlt közénk; hullt rájok az ütés,
De vívnek s életök el nem kel olcsó áron.
Hogy adják meg magok, mindhasztalan ajállom;
Öklükbe' pallosuk s nem hallgatnak reám.
De látva, emberök elvézik mindahány
S hogy mitsem ér e harcz, ha egyedül maradvák,
Kérdik: hol a vezér? Itt! S magokat megadják.
Én mindkettőjüket elküldtem te eléd,
És harczolók hiján e harczunk véget ért.
Eként esett, uram, hogy szolgálhattam néked.

NEGYEDIK JELENET.

A király. Diego. Rodrigo. Arias. Sancho. Alonso.

ALONSO.

Fölség, Ximena itt. Jön az ítélet végett.

A KIRÁLY.

Be rossz hír! Istenem, be súlyos föladat!

Eredj el, Rodrigo, ne lássa arcodat.

De várj még egy kicsit. Előbb még fejedelmed',

Ki hálából elűz, kívánom, átöleljed.

(Megöleli Rodrigót. Ez el.)

DIEGO.

Hogy' üldözi e lány és hogy' megmentené!

A KIRÁLY.

Azt mondják, szereti. Próbáljuk, igaz-é?

Nézz kissé szomorún.

ÖTÖDIK JELENET.

A király. Diego. Arias. Sancho. Alonso. Ximena. Elvira.

A KIRÁLY.

Ximena, légy vidám már.

Tudd meg, beteljesült, mit oly nagyon kívántál.

Elnyerte Rodrigo a fényes diadalt,

De itt szemünk előtt egy sebbe belehalt.

Adj hálát, hogy az ég boszút állt tehelyetted!

(Diegóhoz.)

Hogy' elhalványodék! Diego, észrevetted?

DIEGO.

De nézd, ájuldozik. Szerelme óriás;

Rávall kétségtelen e gyors elájulás.

E kín fecsegi el szívének rejtett titkát:

Érzelmek, uram, immár bebizonyítják!

XIMENA.

Ah! meghalt Rodrigo?

A KIRÁLY.

Nem! látja az eget

És változatlanul csak szívedért eped.

Csitúljon hát a bú, mely elfogott miatta!

XIMENA.

Fölség, az ájulást kín s kéj is okozhatja.

Túlságos öröm is szokott bágyasztani,

S ily hirtelen ha jó, a test nem bírja ki.

A KIRÁLY.

Elhigyük kedvedért azt is, mi lehetetlen?
Ximena, búdat én nagyon is észrevettem.

XIMENA.

Ám jól van; hidd tehát, hogy új kín sújta rám,
Hogy bánat s nem öröm, a mért ájuldozám.
Mert érthető a kín, mely áthatott szavadra,
Hiszen boszúm elől a sír őt elragadja.
Ha olyan sebbe hal, mit a honért kapott,
Tervem dugába dől s boszútlan' maradok.
Sérelmes volna rám, ha ilyen szép halált hal;
Kivánnám, halna meg, de ne dicső halállal.
Ne nőjjön általa, ne környékezze fény:
Veszsen a vérpadon, ne a hír mezején.
Halála ne honért, hanem apámért essék,
Nevét had' érje szenny, emlékét betemessék!
Hazánkért halni meg, nem gyászos végezet;
Él halhatatlanúl, ki érte vérezett!

Győzelmén örülök s ezt bűnnek ne találják!
Az őrzé meg a hont és az boszúmnak tárgyát;
Immár az áldozat nemes, nagyhírű lett,
Babért visel fején virágfüzér helyett.
Kimondva röviden, most érdemes csak élte,
Apámnak szellemét kiengesztelni véle.
Reményem - jaj nekem - hová el nem sodor!
Tudom, hogy Rodrigo, ha tőlem fél, botor!
Könny és panasz mit ér, meghallgatást ha nem lel,
Ha rája nézve most egész országod menhely!
Minden szabad neki, mig él e trón alatt,
És engem is legyőz, miként a mór hadat.
Az ő vérökbe fult maga a szent Igazság
És most büne fölé trophaeumúl akasztják!
S a diadalmenet hogy annál szebb legyen,
A dísz-szekér mögött én s két király megyen.

A KIRÁLY.

Túlságos ez a hév, és messze visz, Ximénám;
Ki igazságot oszt, mindent jól összemér ám.
Apádat megölek; de hát ő támadott,
A győztessel tehát csak enyhén bánhatok.
De ajkad, mielőtt még egyszer nyíl panaszra,
Kérdezze meg szived', hol Rodrigó a gazda,
S hol titkolt szerelem hálásan emleget,
Hogy hősi daliád megőrizém neked!

XIMENA.

Mit? Ellenségemet? Ki bosszum lángra gyujtá?
Ki gyászom szereze? Apámat földre sujtá?
Olybá veszik tehát igaz gyűlöletem,
Hogy azt hiszik, a «nem» rám nézve kegyelem?
S mivel hát hasztalan, hogy könnyeim peregnek,

Oh engedj tért, uram, a gyilkos fegyvereknek!
Ez úton ejteték a szörnyű bántalom,
Ez úton hagyd tehát bosszúm is állanom.
Fölhívom harczosid, hogy törjenek fejére;
Akárki hozza el, én volnék harczy bére.
Ám küzdjenek veled, s ha porba ő rogyott,
A bajvívás után a győztesé vagyok.
S te hirdettesd ki ezt s tenszándokodnak véljék!

A KIRÁLY.

E hajdani szokás, mely itten egyre él még,
A bűnös sérelem csúf bosszuja gyanánt,
Legjobb vitézitől fosztotta meg hazánk.
E rút harcz sikere sokszor nagyon keserves,
Mert gyakran győz a rossz, az ártatlan meg elvesz.
Fölmentem Rodrigót; oly hősi lovagom'
A sors szeszélyinek kitenni nem fogom.
Mit ily szív vétkezett, akármilyen nagy tünjék:
Futtában az arab magával vitte bűnét!

DIEGO.

Hogy-hogy? S miatta te oly törvényt döntenél,
Mely udvarodba' már oly réges-régen él?
Mit gondolsz majd a nép? Mit szólna majd iríggye?
Hogy éltét menti meg e tilalom ürüggye!
Hogy ennek a czimén nem áll a helyre ki,
Hol a lovag ha vesz: szép sír, mely elfedi!
Az ilyes kegyeid hírének biz nem növelnék -
Ő pirulás nélkül élvezze győzedelmét!
Ki sértett vakmerőn, fiam büntette meg;
Úgy tett mint hős vitéz s helyt áll mindenkinek!

A KIRÁLY.

Mivelhogy akarod, ám lépjen ki a térre;
De vesznék egy lovag: tódulna száz helyére!
A győzedelmi díj, melyet Ximena ad,
Reá zúdítaná mindegyik daliát.
Hogy minddel víjjon egy, ez lányom, mégse járja;
Elég lesz untig is, ha egyszer mén tusára.
Válaszsz a kit akarsz s válaszd ki ügyesen,
De többet mitse kérj, e harcz ha megleszen!

DIEGO.

Lám azt, ki tőle fél, szavad most mind kimentti!
Hadd nyitva a teret - hisz úgyse' lép be senki!
Hiszen azok után, miket ma művele,
Ki lesz oly elbizott, hogy megküzd ő veled?
Hol bukkansz oly vitéz-, azaz hogy vakmerőre,
Ki éltét ily tusán kockára tenni dőre?

SANCHO.

Sorompót félre hát! Karom a harczra kész!
Vagyok oly vakmerő, azaz hogy oly vitéz!

(Ximenához.)

Mit égő vágyam esd, oh add meg azt az egyet!
Igérted is nekem - oh hölgyem, ne feledjed!

A KIRÁLY.

Ximena, rábizod kardjára dolgaid?

XIMENA.

Igértem, óh király.

A KIRÁLY *(Sanchóhoz.)*

Légy készen holnapig!

DIEGO.

Ne úgy, uram király! Ne hadd holnapra mátol;
Fölség, tudod te is, hogy mindig kész a bátor!

A KIRÁLY.

Uj harczba rontana a harczból eljövet?

DIEGO.

Elmondva a csatát, pihent ő eleget.

A KIRÁLY.

Nyugodjék legalább két-három óra hosszat.
S tekintve azt a kárt, ily példa mit okozhat,
S hogy tudják mindenek, sajnálatomra folyt
E vérengzés, a mely inyemre sohse' volt:
Sem én, sem udvarom nem mén el a tusára.

(Ariashoz.)

Majd egyedül te léssz a bajvívás bírāja.
Mindkét fél járjon el lovagszabály szerint,
S ha véget ért a harcz, a győzöt hozd elénk.
Egyféle lesz a bér, a nyertest bárhogy híjják:

(Ximenához.)

Elédbe én viszem, hogy átvehesse díját,
Hűségi esküdet hogy néki általadd!

XIMENA.

Oh jaj, uram király, mi zord parancsolat!

A KIRÁLY.

Ajkad keserveit szived nem osztja; s végül,
Ha győz majd Rodrigo, hozzámégy kényszer nélkül.
Ne zúgolódva vedd kegyes határozatom:
A győztes bárki lesz, én férjedül adom!

ÖTÖDIK FÖLVONÁS.

(Ximena szobája.)

ELSŐ JELENET.

Rodrigo. Ximena.

XIMENA.

Te fényes nappal itt? Mért bántsz ily vakmerően?
Hát jó híremre törsz? El gyorsan, menj előlem!

RODRIGO.

Én halni készülök, hát fölkerestelek;
A végcsapás előtt hadd mondok: ég veled!
Oly hú láng, mely szívem' rabszolgaságba dönti,
Hogy még halálom' is eljöttem megköszönni.

XIMENA.

Te halni méggy?

RODRIGO.

Közelg a boldog perczenet,
A melyben éltelmet boszúdnak szenteled!

XIMENA.

Te halni méggy?! Tehát Don Sancho kardja rettent?
Hát oly félelmes ő, hogy rémit győzhetetlent?
Te löl-e hát pulya? Vagy ő lett nagy vitéz,
Hogy elméssz küzdeni, s azt mondod halni mészsz?
A kit nem rémitett a mór s apámnak karja,
Kétségbe ejti az, ha Sancho híjja kardra?
Ah, elhagy hát erőd a vésznek idején?

RODRIGO.

Vesztőhelyem felé, nem harczba megyek én!
Nem engedi a tűz, mely bennem híven lángol,
Hogy védjem éltelmet, midőn reá te vágyol.
Erőm el nem hagyott, de gyáva lesz kezem,
Ha azt, a mit gyűlölsz, meg kéne örzenem.
És már ez éjtszaka biztos halálba kerget,
Ha magamért vivok, ha endolgomba' perlek.
De hogyha védni kell királyt meg államot,
S nem védem magamat: mint áruló halok!
Hős lelkem annyira az éltet nem utálja,
Hogy a halál miatt gaz hitszegővé válna.
De mert enérdekem, mely itten szóba' van:
Ha vesztem akarod, én megadom magam.
Mert méltó nem vagyok, hogy tenkezedtül essem,
Im sujtoló boszúd más kézre bizza vesztem;
S tisztelve őt, a ki érted tusázhatik,

Én el nem háritom e kéz csapásait.
Elbűvöl az a hit, hogy te irányzod őket
- Hiszen becsületed szolgálivá szegődtek -
S kitárom keblemet a karnak, mely karod,
S imádva csókolom, bár veszttem akarod.

XIMENA.

Ha méltó szigora kötelmeim szavának,
Mely - ellenemre bár, - hős voltod ellen támad,
Szivednek, Rodrigo, oly zord parancsot ad,
Hogy harcosom előtt ne védelmezd magad:
Oh akkor, elvakúlt, kérlek, hogy ne feledd el,
Hogy élteden kívül te játszol hírneveddel!
És mostan bármi fény övezzé kardodat,
Ha majdan halva léssz, győzöttnek tartanak.

Tenéked *szent* a hír, Ximena meg csak *kedves*;
Ezért van, hogy kezed apám véréül nedves,
S hogy bármint is szeretsz, eldobtad szívesen
Édes reményedet, hogy te léssz hitvesem.
És most becsületed olyan kevésre tartod,
Hogy bukni úgy akarsz, hogy ki se rántsd a kardot?
Mily ingatag szeszély emészti föl erőd?
Mért nincs meg most? avagy mért volt meg azelőtt?
Nem vagy te hős, csak ott, hol kardod rám hoz átkot?
S ha engem nem busít elvész a bátorságod?
- Apámmal hát ezért harczoltál oly vadúl,
Hogy porba sujtva őt, más által porba hullj?
Menj, s bár üldözlek is, ne óhajts kora véget:
Ha éltedet nem is, de őrizd dicsőséged!

RODRIGO.

Ha megverém a mórt s apádat leszurám,
Dicsőségemre több vaj' kell-e ezután?
Immár védelmemet fölöslegesnek nézem -
Hisz tudják, hogy szivem minden nagy tetre készen,
És mindre képes is, s hogy nékem idelent,
Ha bántják híremet, nincs semmi, a mi szent!
Nem, nem, mondj bármit is, ha most e viadalba'
Meg is hal Rodrigo, a híre nem lesz halva;
- Gyávának vélni *őt* - ilyest majd kise' mer,
Győzöttnek nem hiszik, győzöt nem ismer el.
Azt mondják majd csupán: «Ximena elbűvölte,
S még élni sem akart, őtöle meggyűlölve.
Kész volt hajolni hát a zordon sors előtt,
Mely hölgyét rá birá, üldözze holtig őt;
Fejét kívánta az; nagy szíve elragadta,
S azt hitte, bűnbe jut, ha tőle megtagadja.
A becsület miatt elveszté kedvesét,
A szerelem miatt maga is ott veszék.
És így fölládozá, habár már szinte czélt ért,
Becsületért a nőt, s a nőért önnönéltét»

Reám az, hogy szívem e harczban vérzik el,
Nem hogy homályt borít, de új sugárt lövell.
Kisérjen az a fény magam-kereste sírba:
Boszúdat tölteni hogy senki más se bírta!

XIMENA.

Ám jó. Ha gyenge csáb életkedv s becsület
S keresni a halált nem gátol egy se' meg:
Oh drága Rodrigo, ha bírtad már szerelmem,
Hálából védekezz, hogy Sancho el ne nyerjen!
Vívj! Szabadíts ki hát e nyűgből, mely leköt,
S mely épen ahhoz ad, kit szinte gyűlölök.
Még mondjak többet is? Eredj és védd meg élted:
Igy tisztom téve van s hallgatnom nem lesz vétek;
És hogyha tán szived még lángol szívemér':
Térj vissza győztesen - Ximena lesz a bér!
Isten veled!... Pirít, a mit szám kiszalajtott!
(*El.*)

MÁSODIK JELENET.

RODRIGO (*egyedül*)

Oly hősök vannak-e, hogy most ne győznék rajtok?
Ám jer, Navarra! Jer, Mórhon, Castilia,
S kit szült spanyol vidék, te sok-sok dalia:
Ám egyesüljetek, alkotva órjás-serget,
Megtörni azt a kart, mit ily szavak tüzeltek,
Támadjatok ti mind reményem s ellenem:
Erőtök mind kevés, enyém a győzelem!

VÁLTOZÁS.

Az infansnő szobája.

HARMADIK JELENET.

AZ INFANSNŐ.

Oh rangom szózata, hallgassak-é reád,
Mely bűnömül rovod fel hő szerelmem?
Avagy kövessem-é a szerelem szavát,
Mely lázít rangom zsarnoksága ellen?
Szegény királyleány! Tanácsot vaj' ki ad,
Hajolnod melyikök szavára kelljen?
Oly hős vagy, Rodrigo, hogy rám méltó lehetnél,
De bármi hős vagy is, herczegnek nem születnél!
Oh zordon végzetem, mely dicsőségemet
Más helyre tetted, mint a hova vágyam'!
Hát írva áll, hogy az ki ily nagy hőst szeret,

Csak kint találjon szerelem díjában?
Hajh! tudja a nagy ég, még mit nem szenvedek,
Még mennyi sóhajom fakad hijában,
Ha ennyi kín után még most is lehetetlen,
Férjül fogadnom őt vagy végkép elfelednem.

De mért töprengeni? Fölszólal már az ész,
Hogy választásom útjában ne álljak.
Királynak nejeül szánt bár a születés,
Majd büszkén élek, Rodrigo, tenálad!
Vajon kétséges-e, hogy trónnak ura léssz,
Ha leverője voltál két királynak?
S vajon a Cid neve, melyet ma adtak néked,
Nem mondja-é ki már, hol lesz királyi széked?

Méltó reám; de már Ximena birja rég!
És néki envesztemre kezem adta!
Hogy apját ölte meg, ez gátnak nem elég,
S csak fájó szívvel kér boszút miatta.
S így nem remélhetem, bármennyit szenvedék,
És bűne bármi, hogy lesz foganatja:
Mert engedé a sors - eként büntette szívem! -
Hogy ellenségek is szeressék egymást híven.

NEGYESEDIK JELENET.

Az infansnő. Leonór.

AZ INFANSNŐ.
Hová mégy, Leonór?

LEONÓR.
Örülni jöttem véled,
Hogy nyugtod fölledél, hogy szíved újra éled.

AZ INFANSNŐ.
Kínom tetőfokán nyugtomról szólsz velem?

LEONÓR.
Ha a remény hiján nem élhet szerelem,
Már Rodrigo miatt nem fog szíved hevülni.
Tudod, miféle harcz, hová Ximena küldi.
S így az, hogy férje lesz vagy e tusába' vész,
Reményednek halál, szívednek épülés.

AZ INFANSNŐ.
Ah, az még messze van!

LEONÓR.
Herczegnóm, mire vársz még?

AZ INFANSNŐ.
Azt véled, van remény, mit szívemből kizárnék?
Bármily föltét alatt harczol meg Rodrigo,

E harcz hatásinak még útja vágható.
A szerelem, kinom ez édes kútforrása,
Szerelmest megtanít sokféle csselfogásra.

LEONÓR.

Mit gondolsz? Mit tehetsz, ha kettejük szívét
Egy apa holta sem különözhette szét?
Nyíltan mutatja már a lány viselkedése,
Hogy nem a gyűlölet, mely készti üldözésre.
Harczengedélyt kapott, és ím vitézeül
Ő elfogadja azt, ki ép elé kerül;
Nemhogy, mint tenne más, a hősokeket keresné,
A kik nagy harczokon tették nevök' híressé:
Sanchóval éri be. Ép ilyen kell neki,
Ki most először áll a vívóhelyre ki!
Ép azt szereti ő, hogy nem tapasztalt férfi:
Sanchónak híre nincs, s így néki sincs mit félni.
Könnyen határozott s ép ez árulja el,
Hogy harczra vágy, a mely tisztétül oldja fel,
Segítse Rodrigót a biztos nyereségre
S adjon jogot *neki*, hogy megnyugodjon végre.

AZ INFANSNŐ.

Oh látom én is ezt, de hasztalan beszéd:
Imádom Rodrigót s irígylem kedvesét.
Szegény szerelmes én! Oh mondd *te*, mit csináljak?

LEONÓR.

Egy perczre se feledd, hogy lánya vagy királynak!
Trón illet tégedet s hevűlsz jobbágyodért!

AZ INFANSNŐ.

Nem él szívembe' ma, ki benne tegnap élt.
Már többé Rodrigo nem egyszerű nemesfi:
Nem! őt már ezután másként szabad nevezni.
Akit *ma* szeretek, az Cid, a ritka hős,
A nagy, a hadverő, ki két királyt legyőz!
Mégis lemondok én. S ez nem félelme gáncsnak,
De lehetetlen az, hogy ily két szívet bántsak!
S bár kedvemért apám rá koronát teszen:
Ha másnak adtam őt, már vissza nem veszem.
S mivelhogy bizonyos, hogy ellenét leszúrja,
Jerünk, hogy kedvesét éntőlem kapja újra.
Te meg, ki jól tudod, mily sebtől vérezem:
Mit láttál kezdeni, im lásd', hogy' végezem!
(*Mindketten el.*)

ÖTÖDIK JELENET.

Ximena. Elvira.

XIMENA.

Oh mit nem szenvedek! Mily nyomorulttá lettem
Csak félni van okom, s remélek mind szünetlen
Javallni nem merem, szívem bármit kíván;
Kél bármi vágyam is, megbánom azután.
Im két vetélkedő párbajba ront miattam,
S a legjobb sikeren - majd sírok szakadatlan!
Bármit határoz is a végzet kedvemér':
Apám boszútalán vagy Rodrigo nem él!

ELVIRA.

Történjék bármi is, lesz vígaszod e buba':
Tiéd lesz Rodrigo vagy meg leszesz boszúlva.
A végzet bárhogy is intézze dolgodat,
Hired megőrizi és téged férjhez ad!

XIMENA.

Ahoz kit gyűlölök vagy kit haragom átkoz?
A Rodrigo, avagy apámnak gyilkosához?
Akárhogy is dül el, olyan leszen e férj,
A kit míg vér borít - énnékem drága vér!
És bennem, bármi lesz, föllázad majd a lélek;
Nem rémit úgy a sír, a hogy e harcztul félek!
El, bosszu, szerelem, mik nyugtom úzitek -
Ily áron énnékem so'sem kell üdvetek!
S te a ki mozzogod balsorsom', ég királya:
E harczot el ne döntsöd bármelyik fél javára,
Bukás vagy győzelem hogy egyé se legyen!

ELVIRA.

Tennenmagad iránt ne légy ily kegytelen!
Uj kín e harcz neked, megint uj szenvedés ér,
Ha arra kényszerít, hogy esdj uj büntetésér',
Hogy szüntelen mutasd e büszke daczodat,
S hogy annak kit szeretsz, vesztére törj magad!
Oh jobb lesz, asszonyom, ha hősisége díja,
Fején a zöld babér, most ajkad elcsitítja.
Némítja sóhajod a viadal-szabály,
S a mért magad epedsz, *azt* kéri a király!

XIMENA.

S te azt hiszed, ha győz, hogy harczomat bevégzem?
Erősb kötelem űz, nagyobb a veszteségem,
Hogysem törvényeműl ismernék bármit el,
Mít viadalszabály s királyunk követel.
Sanchót, azt elhiszem, legyőzi kardja éle,
De büszkeségem - ah! az nem hull porba véle!
S harczdíjul a király akármit is ígért:
Ráküldök százakat, megvívni híremért!

ELVIRA.

Vigyázz, e döllyf miatt ne verjen meg az Isten,
És hogy boszúlva légy, munkádba' ne segítsen.
Ne lökd magadtul el, a mit jó sorsod ad;
Már híred mentve van, hallgatnod már szabad!
Mi az a kötelem, és vajjon mit remélhet?
Ha meghal kedvesed, talán apád föléléd?
Hát néked az kevés, hogy sujta egy csapás?
Kell uj s uj vesztesség? Egy fájdalomra más?
Eredj! Ha ily makacs lelkednek a szeszélye:
Kit néked szánt a sors, méltó se' vagy a férjre!
Azzal fog sujtani a mennyei harag,
Hogy elhull Rodrigo s Don Sancho lesz urad.

XIMENA.

Elég nekem a bú, mit eddig is szereztek:
Gyász jóslatokkal azt, óh meg ne kétszerezzed!
Bírnám kerülni bár mindkét ellenfelet -
De győzzön Rodrigo, ha már ezt nem lehet!
Nem mert részére von én örült szenvedélyem,
De mert ha ő veszít, Don Sancho lenne férjem.
Csupán a félelem, a mely e vágyra készit...
Mit látok? Jaj nekem, végem van! Nézd, oh nézd!

HATODIK JELENET.

Don Sancho. Ximena. Elvira.

SANCHO.

Lábadhoz hadd tegyem e kardot, melynek éle -

XIMENA.

E kardot, a melyen a Rodrigónak vére?
A gaz! Még oly merész s eljő szemem elé,
Mikor kit szereték, ő tette semmivé!
Már félni nincs okod - hát törj ki csak, szerelmem!
Apám boszúlva már, többé nem állok ellen!
Ez egy csapás után hírem már ép marad:
Szivem kétségbesett, de lángom már szabad!

SANCHO.

Nyugodj' meg, asszonyom...

XIMENA.

Mit szólasz itt hiában,

Oh átkos gyilkosa a hősnek, kit imádtam?
Menj, orvul támadál; ő olyan nagy vitéz,
Hogy földre nem veri ily gyáva, gyöngye kéz!
Én tőlem mitse várj; nem szolgáltál te nékem;
Azt hitted, megboszulsz - s elvetted üdvösségem!

SANCHO.

De mégis különös, hogy nem hallgatsz reám...

XIMENA.

Hah! dicsekvésedet hallgassam meg talán?
Hallgassam, úgy-e bár, a vakmerő beszédet,
Mely átkom fösti le, hibám' és hősiséged'?

HETEDIK JELENET.

A király. Diego. Arias. Sancho. Alonso. Ximena. Elvira.

XIMENA.

Már nem kell rejtennem - oh többé nincs helyén -
Mit nem titkolhatok, bármint erőlködém.
Szerettem, oh tudod; de hogy boszúm elérjem,
Üzőbe vettem azt, kit már imádtam régen.
Láthattad magad is, hogyan fölláldozám
Forró szerelmemet a kötelem mián.
De halva Rodrigo és mássá tón halála:
Ki ellene valék, vagyok gyászló arája.
Apám boszút kívánt, boszút a gyilkoson -
Annak, kié szivem, most könnyel tartozom.
Ép az veszíte el, ki ment, hogy engem védjen,
S a kéznek, mely levert, kezem *jutalma* légyen?
Ha győz királyon is szánó könnyörület,
Vond vissza, óh uram, kemény törvényedet.
A harcz jutalmaként, mely elrabolta élttem,
Ám vigye birtokim s hagyjon magamnak éngem.
Hadd rejtsem zárdafal, sirassam szüntelen,
Végsóhajtásomig apám' s egyetlenem'.

DIEGO.

Szeret tehát, király, s már bűnnek nem találja,
Hogy tiszta érzetét nyiltan kimondja szája!

A KIRÁLY.

Te tévedsz, gyermekem. Rodrigo nem halott;
A vesztes Sancho volt - álhírral ámított!

SANCHO.

Nem én, uram király, de önnön he vessége!
Hírt jöttem mondani, mi lett a harcznak vége,
Hogy az a nagy vitéz, ki úr az ő szivén,
Így szól, midőn levert: «Ne félj nem bántlak én!
Semmint kiontanám úrnőmnek szentelt véred,
Inkább ne dőljön el, a győzelem kié lett.
De minthogy engemet a fejdelem hivat,
Hölgyemhez menj te el s vígy néki hírt magad,
S a győztes résziről add néki át a kardod'!»
Én eljövök, uram, és ő - győztesnek tartott,
Látván, hogy ép vagyok és nálam fegyverem.

Haragvó kebliből kitört a szerelem,
S oly féktelen dühvel, oly lázas indulatba',
Hogy szóhoz nem juték, habár egy pillanatra.
De ha legyőztek is, boldog vagyok nagyon;
Mert bár szerelmemet szivemből siratom
És sok, mit veszitek: de drága vereségem,
Hacsak szerelmöket az üdvhöz elvezérlem.

A KIRÁLY.

Lányom, pirít e láng, mely oly szép, oly nemes?
S hogy eltagadd megint, már újra szót keressz?
Immár hiába űz dicséretes szemérmed;
Kötelked téve van, jó híred megkimélted.
Atyád elégedett, mert bosszunak elég,
Hogy annyi vész közé hajszoltad ellenét.
Az ég is mást kíván; apádért téve annyit,
Most tennenmagadért is menj egy talpalatnyit,
S ne halljad lázadón ez óhajtásomat,
Mely a kit úgy szeretsz, im nőül ahhoz ad!

NYOLCZADIK JELENET.

A király. Diego. Arias. Rodrigo. Alonso. Sancho. Az infansnő. Ximena. Leonór. Elvira.

AZ INFANSNŐ (*Ximenához*).

Szárítsad könnyedet, és bú meg bánat nélkül
E hősi lovagot fogadd kezemből férjül.

RODRIGO.

Bocsásd meg, óh király, hadd hulljak térdre itt:
Hő láng és tisztelet, mi erre kényszerít.
(*Ximena elé térdepel.*)
Oh nem azért jövök, hogy most jutalmam kérjem,
De jövök újra is, hogy följánljam élted.
Szerelmem, drága hölgy, nem aknázhatja ki,
Bármit mond harc-szabály s urunk határozati.
Ha az, mit megtevél, nem adja vissza békéd:
Mondd, amelyet kívánsz, miféle az elégtét?
Oh mondd, verjem le még ezer hős kardjait,
Haladjak győztesen észak s dél sarkaig,
Regéknek hőseit hírnévre meghaladva,
Tábort meg sereget verjek szét egymagamba':
Ha ezzel sikerül lemosnom vétkemet,
Mindent merészelek, mindent bevégezek.
De ha becsületed oly engesztelhetlen,
És nyugta nem leszen, mig vérrel nem fizettem:
Hát akkor ellenem ne küldözz másokat -
Lábadnál ím fejem, állj bosszut tenmagad!
Csak néked van jogod legyőzni győzhetetlent;
Ne mástól kérj boszút, ne kérd a lehetetlent!

Egyébbel oszt' ne sujts halálomon kívül,
Ne tépd ki nevemet szivednek mélyibül.
Ha szégyenedtül én halálom által óvlak,
Cserébe óvd te meg emlékét Rodrigódnak,
És néha-néha mondd, siratva vesztemet:
Ő nem halt volna meg, ha híven nem szeret!

XIMENA.

Oh kelj fel, Rodrigo. Belátom, jó királyom,
A mit kimonda szám, hogy annak helyt kell állnom.
Én nem gyülölhetem e hős erényeit
És a királyi szó engedni kényszerít.
De bármire itélt fölséged akaratja,
Én azt el nem hiszem, hogy e nászt helybehagyja.
Az nem lehet, uram, te bölcs határozatod,
Hogy ennenlelkemen tegyek erőszakot.
Az ő csatáinak országod látja hasznát -
S mit néked tesz csupán, te vélem jutalmaznád?
Hogy az a szörnyü vád üldözzön untalan,
Hogy enkezemen is apámnak vére van?

A KIRÁLY.

Sok olyat szentesít a kor, a hosszú évek,
A mirül kezdetén azt gondolják, hogy vétek.
Kivívott Rodrigo s te az övé leszel.
De bárha kezdet ő már ma nyerte el,
Én nem teszem meg azt, hogy híred ellenére,
Ma légyen már övé a győzelemnek bére.
Halaszthatod a nászt, de esküd megmarad,
Mely nem tűz bár időt, de téged néki ad.
Szárítani könnyeid egy évet kérhetsz tőlem.
(Rodrigóhoz.)
Te meg harcolni fogsz, fiam, ez esztendőben.
Most, hogy már szétveréd a mórok sergeit,
Megdöntéd szándokuk, erőlködéseik,
Most önnönföldjükön folytasd tovább a harcot,
Oda vezesd hadam, ott pusztíts, szedd a sarczot.
A Cid név egymaga rémíté hadjokat:
Királylyá tegyenek, kik úrnak mondanak.
De harczaid között maradj e lánynak híve,
Hogy mire visszatérsz, még méltóbb légy e szívre.
Hős tetteid sora oly híressé tegyen,
Hogy téged bírnia rá glória legyen.

RODRIGO.

Ximena kezeért és kedvedért, oh fölség,
Nincs tiszt, a melyet én e karddal bé ne töltnék!
Majd fáj, hogy oly soká nem látja őt szemem,
De üdv az maga is: szabad reméllenem!

A KIRÁLY.

Csak hős karodba' bízz, s abban, mit szóm igére,
S mely már a tied, építs e leány szivére.
Hogy győzhess mihamar kényes becsületén,
Majd megsegít vasad, az évek tünte s én!